

Regionalny Program Rozwoju Ekonomii Społecznej Województwa Łódzkiego do roku 2027

PROJEKT

Łódź, lipiec 2022 r.

Wykaz skrótów	4
1. Wprowadzenie	5
2. Wyzwania	6
2.1. Sytuacja społeczno – gospodarcza – wyzwania dla ekonomii społecznej.....	7
2.2. Kondycja i potencjał sektora ekonomii społecznej w województwie łódzkim	9
2.2.1. Liczba podmiotów ekonomii społecznej	9
2.2.2. Liczba przedsiębiorstw społecznych.....	10
2.2.3. Liczba spółdzielni socjalnych.....	12
2.2.4. Jednostki reintegracyjne w województwie łódzkim	14
2.2.5. System wsparcia ekonomii społecznej.....	19
2.3. Popyt na dobra i usługi dostarczane przez podmioty ekonomii społecznej.	22
2.3.1. Popyt klientów indywidualnych na dobra i usługi podmiotów ekonomii społecznej.....	22
2.3.2. Popyt sektora publicznego na dobra i usługi podmiotów ekonomii społecznej.....	25
2.3.3. Popyt sektora prywatnego na dobra i usługi podmiotów ekonomii społecznej.....	27
2.4. Otoczenie sektora ekonomii społecznej.....	28
3. Cele i rezultaty Regionalnego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej	29
3.1. Zwiększenie potencjału PES i PS.....	30
3.2. Wzrost popytu na dobra i usługi PES i PS	30
3.3. Wzmocnienie otoczenia ekonomii społecznej, w tym szczególnie systemu wsparcia przedsiębiorstw społecznych.....	31
4. Priorytety i działania	32
4.1. Priorytet 1. Wzmocnienie potencjału PES i PS	32
4.1.1. Działanie 1.1. Usługi wsparcia dla sektora PES i PS.....	32
4.1.2. Działanie 1.2. Wzmocnienie wymiaru reintegracyjnego ekonomii społecznej.....	36
4.1.3. Działanie 1.3. Budowanie sieci lokalnych i regionalnych PS i PES.....	38
4.2. Priorytet 2. Wzmacnianie popytu na dobra i usługi przedsiębiorstw społecznych, w szczególności usługi społeczne.....	39

4.2.1. Działanie 2.1. Zwiększenie popytu na dobra i usług sektora ES ze strony sektora publicznego.....	39
4.2.2. Działanie 2.2. Zwiększenie popytu na dobra i usług sektora ES ze strony obywateli.....	41
4.2.3. Działanie 2.3. Zwiększenie popytu na dobra i usług sektora ES ze strony biznesu	42
4.3. Priorytet 3. Wzmacnianie otoczenia ekonomii społecznej.....	43
4.3.1. Działanie 3.1 Wzmocnienie współpracy różnych aktorów na rzecz ekonomii społecznej.....	44
5. Kierunki strategicznej interwencji.....	45
6. System monitorowania i ewaluacji.....	46
7. System realizacji RPRES.....	54

Skrót	Rozwinięcie
BUR	Baza Usług Rozwojowych
CIS	Centrum Integracji Społecznej
CUŚ	Centrum Usług Środowiskowych
ES	Ekonomia Społeczna
EFS	Europejski Fundusz Społeczny
FEL	Program Fundusze Europejskie dla Województwa Łódzkiego na lata 2021-2027
FERS	Program Fundusze Europejskie dla Rozwoju Społecznego na lata 2021-2027
GUS	Główny Urząd Statystyczny
IP	Instytucja Pośrednicząca RPO
IZ	Instytucja Zarządzająca RPO
JST	Jednostka Samorządu Terytorialnego
KIS	Klub Integracji Społecznej
KPRES	Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej
KRESWŁ	Komitet Rozwoju Ekonomii Społecznej w Województwie Łódzkim
MRPiPS	Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej
MRiPS	Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej
OPS	Ośrodek Polityki Społecznej
OWES	Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej
PES	Podmiot Ekonomii Społecznej
PS	Przedsiębiorstwo Społeczne
PUP	Powiatowy Urząd Pracy
RCPS	Regionalne Centrum Polityki Społecznej w Łodzi
ROPS	Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej
RPO	Regionalny Program Operacyjny
RPRES	Regionalny Program Rozwoju Ekonomii Społecznej
UMWŁ	Urząd Marszałkowski Województwa Łódzkiego
WTZ	Warsztat Terapii Zajęciowej
WUP	Wojewódzki Urząd Pracy w Łodzi
ZAZ	Zakład Aktywności Zawodowej

Regionalny Program Rozwoju Ekonomii Społecznej Województwa Łódzkiego do roku 2027 (RPRES) został opracowany przez Zespół ds. Konsultacji Dokumentów Strategicznych, działający w ramach Regionalnego Komitetu Rozwoju Ekonomii Społecznej. W skład zespołu weszli przedstawiciele następujących instytucji: RCPS w Łodzi, Urzędu Marszałkowskiego Województwa Łódzkiego, Wojewódzkiego Urzędu Pracy, Powiatowego Urzędu Pracy w Rawie Mazowieckiej, OWES województwa łódzkiego (Centrum Promocji i Rozwoju Inicjatyw Obywatelskich OPUS, Stowarzyszenia Ja-Ty-my, Instytut Spraw Obywatelskich).

Dokument ma charakter operacyjny. Wyznacza kierunki działań do roku 2027 w obszarze ekonomii społecznej dla województwa łódzkiego. Dokument jest spójny z innymi, krajowymi dokumentami strategicznymi:

- Strategią Odpowiedzialnego Rozwoju (SOR),
- Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej (KPRES),
- Krajową Strategią Rozwoju Regionalnego 2030 (KSRR 2030),
- Krajową Strategią Rozwoju Obszarów Wiejskich (KSROW).

Zapewniono również spójność dokumentu z Europejskim Planem Działań na rzecz Ekonomii Społecznej¹.

W trakcie prac uwzględniono również zapisy projektu Ustawy o ekonomii społecznej. Poddano analizie także dokumenty regionalne, w tym szczególnie Strategię Rozwoju Województwa Łódzkiego 2030 (SRWŁ 2030) oraz projekt Strategii w zakresie polityki społecznej województwa łódzkiego do 2030 roku. Zapewniono również spójność z projektem programu Fundusze Europejskie dla Łódzkiego 2027 (FEŁ) i innych dokumentów, określających instrumenty wsparcia sektora ekonomii społecznej w perspektywie finansowej 2021-2027.

Przy opracowywaniu RPRES przyjęto założenie, że **program ma być selektywny i skoncentrowany na kwestiach kluczowych dla rozwoju ekonomii społecznej** w województwie łódzkim. Oznacza to, że program koncentruje się na działaniach, które mogą mieć największe przełożenie na kondycję podmiotów ekonomii społecznej (PES) i przedsiębiorstw społecznych (PS). Równocześnie **zrezygnowano z zapisywania działań, których realizacja jest mało prawdopodobna lub które są niewykonalne ze względu na ograniczone zasoby, kompetencje, uwarunkowania prawne, finansowe lub instytucjonalne.**

¹ Komunikat KE, *Budowanie gospodarki służącej ludziom: plan działania na rzecz gospodarki społecznej* COM(2021) 778 final

Przy aktualizacji RPRES położono większy nacisk na **opracowanie i wdrożenie systemu monitorowania i oceny RPRES**. Istotny jest również zaproponowany w dokumencie system realizacji, który ma sprawić, że zapisy Programu będą faktycznie realizowane.

Dokument został podzielony na sześć rozdziałów. W rozdziale drugim przedstawiono kluczowe wyzwania dla rozwoju ekonomii społecznej w województwie łódzkim, koncentrując się na analizie kondycji i potencjale sektora ekonomii społecznej w województwie łódzkim, uwarunkowaniach popytu na dobra i usługi dostarczane przez podmioty ekonomii społecznej oraz czynnikach związanych z otoczeniem sektora ekonomii społecznej. Starano się wskazać nie tylko trudności i problemy, lecz także dotrzeć do ich przyczyn. W kolejnym rozdziale przedstawione są cele i rezultaty Programu, wyznaczone zgodnie z metodologią zarządzania przez rezultaty. W rozdziale czwartym przedstawiono opis priorytetów i działań, planowanych do realizacji do roku 2027. W rozdziale piątym omówione są kierunki strategicznej interwencji. Rozdziały szósty i siódmy poświęcone są systemowi monitorowania i ewaluacji Programu oraz systemowi realizacji.

2. WYZWANIA

Kluczowym problemem, na który odpowiadać będzie RPRES, jest **zbyt mały udział ekonomii społecznej w gospodarce i rozwiązywaniu problemów społecznych**. Choć sektor ekonomii społecznej rozwija się od lat, to nadal jego skala jest zbyt mała, aby miał on zauważalny wpływ na poziom rozwoju gospodarczego i społecznego województwa łódzkiego. Wpływają na to trzy grupy czynników:

- Zbyt słaba kondycja i potencjał sektora ekonomii społecznej, czyli przede wszystkim istniejących PES i przedsiębiorstw społecznych.
- Zbyt słaby popyt na dobra i usługi świadczone przez PES i PS.
- Niewystarczające wsparcie otoczenia dla rozwoju ekonomii społecznej.

2.1. SYTUACJA SPOŁECZNO – GOSPODARCZA – WYZWANIA DLA EKONOMII SPOŁECZNEJ

Myśląc o przyszłości ekonomii społecznej, niezbędne jest przyjęcie szerszej perspektywy. Szczególnie istotna jest refleksja na temat roli i miejsca ekonomii społecznej wobec wyzwań, które stoją przed społeczeństwem i gospodarką województwa łódzkiego. Kluczowe wyzwania związane są z dwoma, fundamentalnymi mega-trendami:

- zmianą demograficzną,
- zmianami technologicznymi.

Zmiana demograficzna wiąże się przede wszystkim z depopulacją oraz starzeniem się społeczeństwa. Proces depopulacji w województwie łódzkim, według projektu Strategii w zakresie polityki społecznej województwa łódzkiego do 2030 roku, przebiega i będzie przebiegał w województwie łódzkim szybciej, niż przeciętnie w całym kraju. Wraz z towarzyszącym mu procesem starzenia się populacji, będzie to miało określone konsekwencje dla gospodarki i społeczeństwa Polski i województwa łódzkiego:

- **Pogłębiający się niedobór rąk do pracy** w wyniku zmniejszania się liczby osób w wieku aktywności zawodowej. Prognozuje się, że do roku 2050 o 30% zmniejszy się udział ludności w wieku produkcyjnym². Dotyczy to w szczególności woj. łódzkiego, które ma najniższy w Polsce odsetek ludności w wieku produkcyjnym. Według danych GUS w 2021 r. w województwie łódzkim odsetek ten wyniósł 62,1%, a w Polsce – 60,7%). Przy niskiej stopie bezrobocia i wyczerpaniu się prostych rezerw na rynku pracy, oznacza to konieczność skoncentrowania się na aktywizacji zawodowej osób biernych zawodowo, w tym szczególnie osób z niepełnosprawnościami, opiekunów osób zależnych, kobiet i osób starszych. Przedsiębiorstwa społeczne mogą stanowić dla przynajmniej części tych osób atrakcyjne i przyjazne miejsce pracy.
- **Wzrost popytu na usługi społeczne**, związany z opieką nad osobami starszymi i osobami z niepełnosprawnościami. Według prognozy demograficznej dla województwa łódzkiego do 2050 r. udział osób w wieku powyżej 80 lat wzrośnie

² Wojewódzki Urząd Statystyczny w Łodzi, *Prognoza demograficzna na lata 2014-2050 dla województwa łódzkiego*, 2015 (Uwaga: publikacja ta została przygotowana przed obniżeniem wieku emerytalnego, a zatem uwzględnia stopniowe podnoszenie wieku emerytalnego. W aktualnym stanie prawnym liczba osób w wieku produkcyjnym będzie spadać znacznie szybciej).

z 4,4% w 2013 r. do 8,6% w 2035 r. i 10,9% w 2050 r.³. W województwie łódzkim, w porównaniu do innych województw, proces starzenia się społeczeństwa jest najbardziej zaawansowany. W 2021 r. 25% mieszkańców regionu było w wieku poprodukcyjnym (w Polsce – 22,6%).

Podmioty ekonomii społecznej już w tej chwili dostarczają istotną część usług społecznych. W przyszłości ich znaczenie w tym sektorze powinno wzrastać, choć w dużym stopniu zależy to od przyjętego modelu finansowania usług społecznych.

Postępujące zmiany technologiczne, polegające m.in. na automatyzacji i robotyzacji, będą wiązały się z następującymi wyzwaniami:

- **dualizacją rynku pracy**, związaną ze wzrostem liczby miejsc pracy wymagających wysokich i niskich kwalifikacji, przy jednoczesnym zmniejszaniu się liczby miejsc pracy wymagających średnich kwalifikacji,
- **obniżaniem się jakości i stabilności miejsc pracy**, przy równoczesnym wzroście liczby miejsc tzw. pracy kontraktowej, która nie zawsze będzie gwarantowała uzyskanie wystarczających dochodów.

Jest prawdopodobne, że powyższe procesy będą wzmacniać zapotrzebowanie na ekonomię społeczną. Przedsiębiorstwa społeczne i podmioty ekonomii społecznej mogą być atrakcyjnym miejscem pracy dla osób, które dotychczas były bierne na rynku pracy. Są również istotnym elementem systemu usług społecznych.

Ważną inspiracją mogą być gospodarstwa opiekuńcze, które świadczą usługi opiekuńcze (podstawowe lub specjalistyczne) na rzecz niedużej grupy osób. Tworzenie tego typu gospodarstw może być istotnym elementem rozwoju obszarów wiejskich i równocześnie usług społecznych świadczonych w społeczności lokalnej.

³ Wojewódzki Urząd Statystyczny w Łodzi, *Prognoza demograficzna na lata 2014-2050 dla województwa łódzkiego*, 2015

2.2. KONDYCJA I POTENCJAŁ SEKTORA EKONOMII SPOŁECZNEJ W WOJEWÓDZTWIE ŁÓDZKIM

2.2.1. LICZBA PODMIOTÓW EKONOMII SPOŁECZNEJ

Według danych GUS w latach 2014-2020 liczba PES była stabilna. W 2014 r. w województwie łódzkim działało 5,7 tys. stowarzyszeń i podobnych organizacji społecznych, fundacji, społecznych podmiotów wyznaniowych, samorządów gospodarczych i zawodowych. W 2018 r. liczba podmiotów ekonomii społecznej była nieznacznie niższa (5,5 tys.), a w 2020 r., według wstępnej informacji GUS, wzrosła do 5,7 tys. Widoczne są zatem niewielkie wahnięcia, ale nie występuje tu wyraźny trend zmniejszania się lub zwiększania liczby organizacji.

Liczba aktywnych organizacji pozarządowych na 1000 mieszkańców w województwie łódzkim wyniosła w 2018 r. 2,2 i była zbliżona do średniej dla Polski (2,3). Najwięcej organizacji w przeliczeniu na 1000 mieszkańców było w województwie małopolskim (2,6), a najmniej w województwie śląskim (1,7).

Wśród podmiotów ekonomii społecznej najliczniejsze to: typowe stowarzyszenia (2 tys.), ochotnicze straże pożarne (1,3 tys.), kluby sportowe (1 tys.) i fundacje (0,7 tys.). W latach 2014-2018 liczba poszczególnych typów podmiotów nie ulegała istotnym zmianom. Wyjątkiem były spółdzielnie socjalne, których liczba szybko przyrastała. Może to wiązać się z działalnością OWES i dostępnością środków EFS, przeznaczonych na tworzenie tego typu podmiotów.

Z punktu widzenia ekonomii społecznej istotny jest rodzaj prowadzonej działalności przez organizacje non-profit. Według danych GUS, w 2018 r. 71,5% wszystkich organizacji prowadziło działalność nieodpłatną statutową, 20,4% prowadziło działalność odpłatną statutową, 5,5% prowadziło działalność gospodarczą, a 2,6% działalność gospodarczą i odpłatną statutową.

W 2018 r., 27% organizacji non-profit było zarejestrowanych w Łodzi. Dla porównania: w 2017 r. 28% mieszkańców województwa łódzkiego mieszkało w Łodzi. Czyli w przypadku szerokiej kategorii podmiotów non-profit nie widać ich koncentracji w Łodzi. Jednak dla poszczególnych kategorii podmiotów non-profit widać wyraźną ich koncentrację w stolicy województwa. W Łodzi zarejestrowanych było 33% stowarzyszeń, OPP: 40%, a fundacji aż 70% (brak danych o spółdzielniach socjalnych)⁴. Pokazuje to, że większe, silniejsze organizacje są częściej zarejestrowane w Łodzi. Może to też wskazywać, że sektor ekonomii społecznej może być relatywnie słabiej rozwinięty na obszarach wiejskich i w mniejszych miejscowościach. Z drugiej strony na terenach wiejskich istnieje pewien

⁴ GUS (2020), Sektor non-profit w Polsce 2018, Warszawa

potencjał inicjatyw lokalnych, które mogą być bazą dla rozwoju ekonomii społecznej w województwie łódzkim, takie jak koła gospodyń wiejskich, lokalne stowarzyszenia itd.

Ogólna ocena sektora ekonomii społecznej w województwie łódzkim jest dosyć negatywna. Jak zapisano w raporcie o stanie sektora z 2017 r.: „Sektor ekonomii społecznej w województwie łódzkim, zdaniem przedstawicieli OWES, rozwija się bardzo powoli i funkcjonuje w nim relatywnie mało podmiotów ekonomii społecznej. Kondycja PES jest jednocześnie bardzo koniunkturalna, uzależniona od tego, jakie wsparcie dostają podmioty i jakie projekty realizują OWES w danym czasie”⁵.

Na kondycję sektora ekonomii społecznej wpływ miała **pandemia COVID-19** i związane z nią obostrzenia w prowadzeniu działalności społecznej i gospodarczej. Według badania przeprowadzonego na zlecenie RCPS w Łodzi, w okresie pandemii znacząco pogorszyła się samoocena kondycji PES. Przed pandemią 54% PES oceniało swoją kondycję jako dobrą, a tylko 5% jako złą. W grudniu 2020 r. tylko 20% PES oceniało swoją kondycję jako dobrą, a 39% jako złą. W okresie pandemii spadły istotnie przychody PES, w szczególności organizacji pozarządowych. Część PES musiała ograniczyć lub zawiesić swoją działalność⁶. Niezbędne jest jednak uzyskanie danych o kondycji sektora po zakończeniu pandemii. Wtedy możliwa będzie ocena, na ile opisane pogorszenie miało charakter czasowy, a na ile przełożyło się na pogorszenie kondycji sektora.

Wydaje się, że konsekwencje ekonomiczne pandemii, a także wojny w Ukrainie, w szczególności wzrost kosztów energii, a także ogólny wzrost cen mogą mieć w kolejnych miesiącach i latach negatywny wpływ na funkcjonowanie części PES. Wzrost kosztów funkcjonowania PES może nie zostać zrównoważony przez wzrost kosztów przychodów tych podmiotów, co może prowadzić do upadłości części podmiotów.

2.2.2. LICZBA PRZEDSIĘBIORSTW SPOŁECZNYCH

Podmioty ekonomii społecznej są bardzo zróżnicowane wewnątrz. Z punktu widzenia ekonomii społecznej kluczowe znaczenie mają przedsiębiorstwa społeczne, czyli podmioty prowadzące działalność rynkową, służącą realizacji celów społecznych. W szerokiej grupie podmiotów ekonomii społecznej takie podmioty stanowią mniejszość. W związku z tym dane o całej populacji podmiotów ekonomii społecznej faktycznie raczej zaciemniają obraz.

⁶ Lokalne Badania Społeczne, *Raport o stanie ekonomii społecznej w regionie łódzkim w roku 2020*, Regionalne Centrum Polityki Społecznej w Łodzi, Łódź.

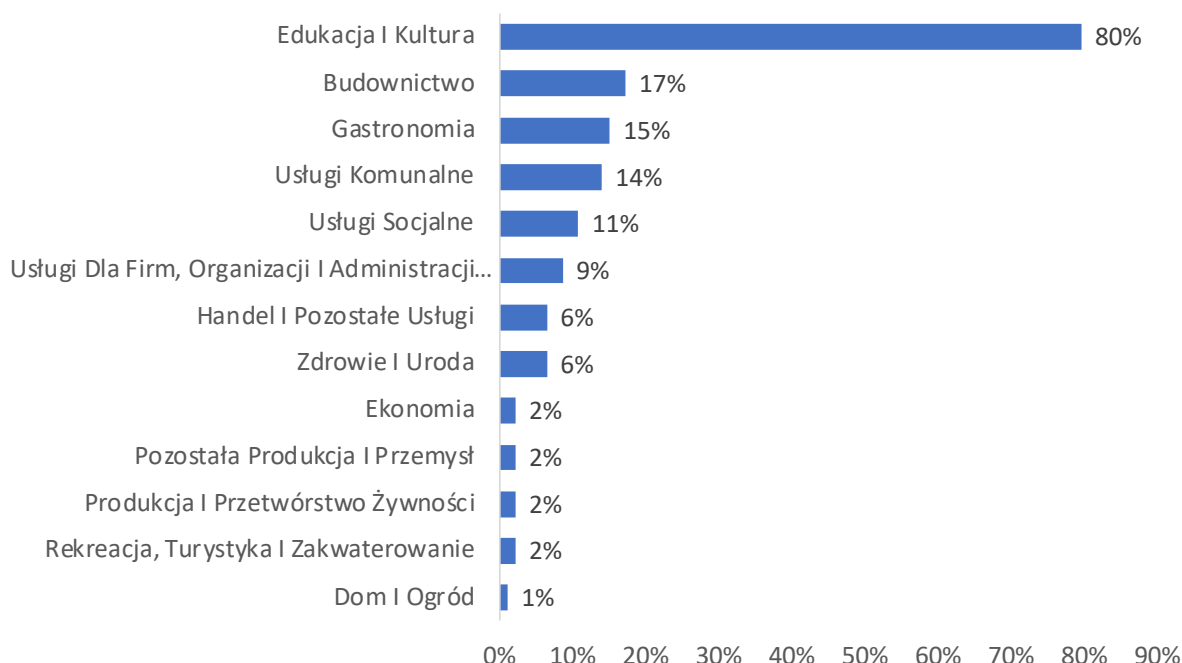
Na liście przedsiębiorstw społecznych, prowadzonej przez Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej, według stanu na czerwiec 2022 r., wpisanych było 93 przedsiębiorstw społecznych z województwa łódzkiego.

W grupie przedsiębiorstw społecznych dominowały fundacje, których było 50,5%, oraz spółdzielnie socjalne, których było 27%. Ponadto na liście znalazło się 11% stowarzyszeń i 11% spółek non-profit. Należy jednak podkreślić, że liczba ta nie odzwierciedla faktycznego potencjału ekonomii społecznej w województwie. Proces rejestracji na liście wymaga pewnych nakładów pracy, a korzyści dla samych przedsiębiorstw są niewielkie. W związku z tym część przedsiębiorców nie stara się o wpis na listę.

Liczba nowych przedsiębiorstw społecznych przyrasta stosunkowo wolno. Jedną z przyczyn może być stosunkowo restrykcyjna definicja przedsiębiorstwa społecznego. Zgodnie z nią, aby podmiot mógł nabyć status przedsiębiorstwa społecznego, musi spełnić szereg warunków. Niektóre z nich (np. dotyczące liczby pracujących) mogą być szczególnie dla nowych przedsiębiorstw trudne do spełnienia. Najwięcej przedsiębiorstw społecznych (47%) zostało zarejestrowanych w 2019 r. Około 20% rejestrowało się w latach 2020 i 2022. W 2021 r. zarejestrowało się ok. 10% wszystkich zarejestrowanych przedsiębiorstw społecznych, co mogło wynikać z pandemii COVID - 19.

W bazie PS zawarte są informacje o branżach, w których działają przedsiębiorstwa. Każde z nich mogło wskazać maksymalnie trzy branże, w których prowadzą działalność. Na poniższym wykresie pokazano częstotliwość, z jaką dana branża została choć raz wskazana w bazie. Najwięcej przedsiębiorstw prowadzi działalność w branży edukacja i kultura (80%). Wyraźnie rzadziej PS są aktywne w budownictwie (17%) i gastronomii (15%), a także w obszarze usług socjalnych (11%) oraz zdrowia i urody (6%).

Wykres I. Przedsiębiorstwa społeczne według branży

Źródło: Baza przedsiębiorstw społecznych, <http://www.bazaps.ekonomiaspoleczna.gov.pl/>

Analizując rozkład terytorialny widoczna jest znacząca nadreprezentacja przedsiębiorstw społecznych zarejestrowanych w Łodzi (40%).

2.2.3. LICZBA SPÓŁDZIELNI SOCJALNYCH

Jedną z podstawowych form prawnych sektora ekonomii społecznej są spółdzielnie socjalne. Działają one na podstawie Ustawy o spółdzielniach socjalnych. Według danych MRPiPS, w 2019 r. na 1547 spółdzielni socjalnych w Polsce, w województwie łódzkim działało ich 70. Było to o 8 spółdzielni mniej niż w 2018 r.⁷ W województwie łódzkim spółdzielnie socjalnych jest wyraźnie mniej niż w innych województwach. Średnio w Polsce na 100 tys. mieszkańców przypadają 4 spółdzielnie, a w województwie łódzkim 2,8.

Według danych GUS, w 2016 r., na 900 aktywnych spółdzielni socjalnych, 6% działało w województwie łódzkim⁸. A zatem ich liczba jest mniej więcej proporcjonalna do udziału ludności województwa łódzkiego w ludności Polski. Według tych samych danych GUS, 78% spółdzielni, które były aktywne w 2016 r., powstało przed 2012 r., czyli działało co najmniej cztery lata. W przypadku młodszych spółdzielni, działających do czterech lat, 6 na 10

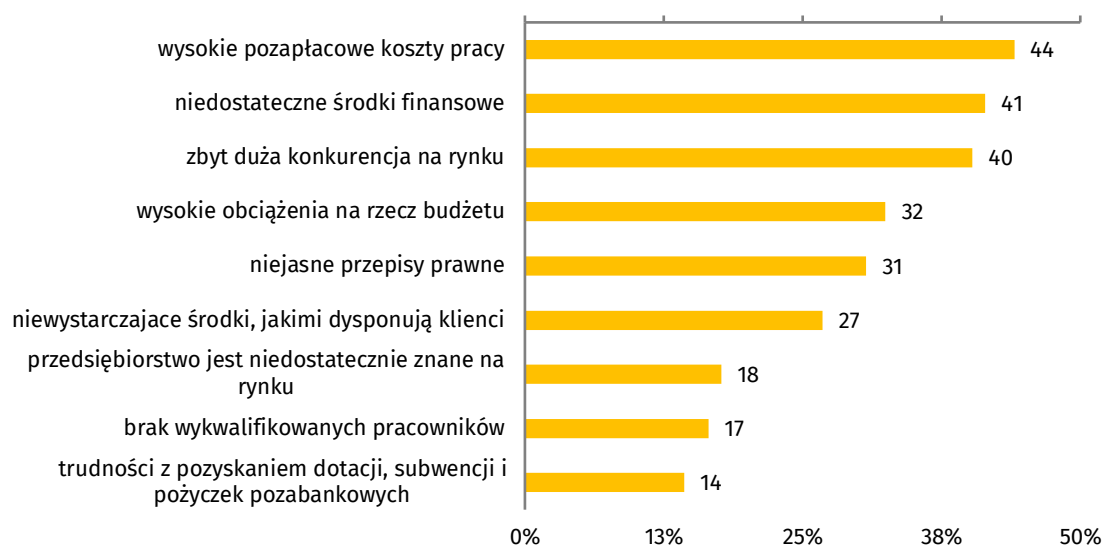
⁷ Informacja o funkcjonowaniu spółdzielni socjalnych działających na podstawie ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych za okres 2018-2019

⁸ GUS (2018), Spółdzielnie socjalne w 2016 r., Informacja sygnałna

zadeklarowało występowanie istotnych trudności w prowadzonej działalności, a 15% rozważało zakończenie działalności w 2017 r. w związku z napotykanymi trudnościami⁹. Pokazuje to, że w przypadku spółdzielni socjalnych (a prawdopodobnie również w przypadku innych przedsiębiorstw społecznych), najtrudniejsze jest przetrwanie kilku pierwszych lat na rynku.

Najważniejsze trudności, których doświadczają spółdzielnie socjalne, mają charakter przede wszystkim finansowy, choć zapewne różne mogą być źródła i przyczyny problemów finansowych. Można przypuszczać, że część tych problemów wynika z niskiej konkurencyjności spółdzielni socjalnych.

Wykres 2. Spółdzielnie socjalne powstałe w latach 2012-2015 według zgłaszanych

trudności związanych z prowadzeniem działalności w 2016 r.

ŹRÓDŁO: GUS (2018), SPÓŁDZIELNIE SOCJALNE W 2016 R., INFORMACJA SYGNALNA

Powyższe wyniki, jak również inne dostępne badania jasno pokazują, że przedsiębiorstwom społecznym trudno jest powstawać i rozwijać się bez zewnętrznego wsparcia.

Przedsiębiorstwa te potrzebują zarówno dostępu do kapitału, jak i szerokiego wachlarza usług wspierających ich funkcjonowanie, służących podnoszeniu kompetencji kadry zarządzającej i pracowników. Wydaje się bardzo prawdopodobne, że bez dotychczasowego wsparcia sektor ekonomii społecznej nie rozwinąłby się w województwie łódzkim.

Ograniczeniem dla rozwoju potencjału przedsiębiorstw społecznych jest stosunkowo niski poziom ich usieciowienia i współpracy. Podmioty te zwykle nie znają się lub znają się słabo. Rzadko współpracują ze sobą. W efekcie ich potencjał do oddziaływania ekonomicznego

⁹ Tamże

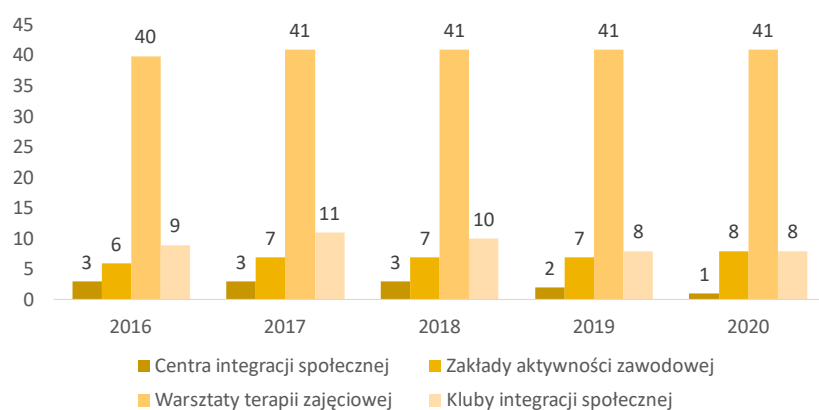
i społecznego jest stosunkowo niewielki. Niska jest też ich odporność na ewentualne szoki zewnętrzne.

2.2.4. JEDNOSTKI REINTEGRACYJNE W WOJEWÓDZTWIE ŁÓDZKIM

Specyficzną kategorią podmiotów ekonomii społecznej są jednostki reintegracyjne, których głównym celem jest prowadzenie integracji i rehabilitacji społeczno-zawodowej osób w najtrudniejszej sytuacji. Standardowo do jednostek reintegracyjnych zalicza się: centra integracji społecznej (CIS), kluby integracji społecznej (KIS), warsztaty terapii zajęciowej (WTZ) i zakłady aktywności zawodowej (ZAZ).

Liczba tych podmiotów w ostatnich latach nie uległa istotnym zmianom. Między rokiem 2016 a 2020 ubyły dwa CIS i jeden KIS, przybyły za to dwa ZAZ oraz jeden WTZ. W sumie więc w 2020 r. w województwie łódzkim działały 1 CIS, 8 KIS, 41 WTZ i 8 ZAZ.

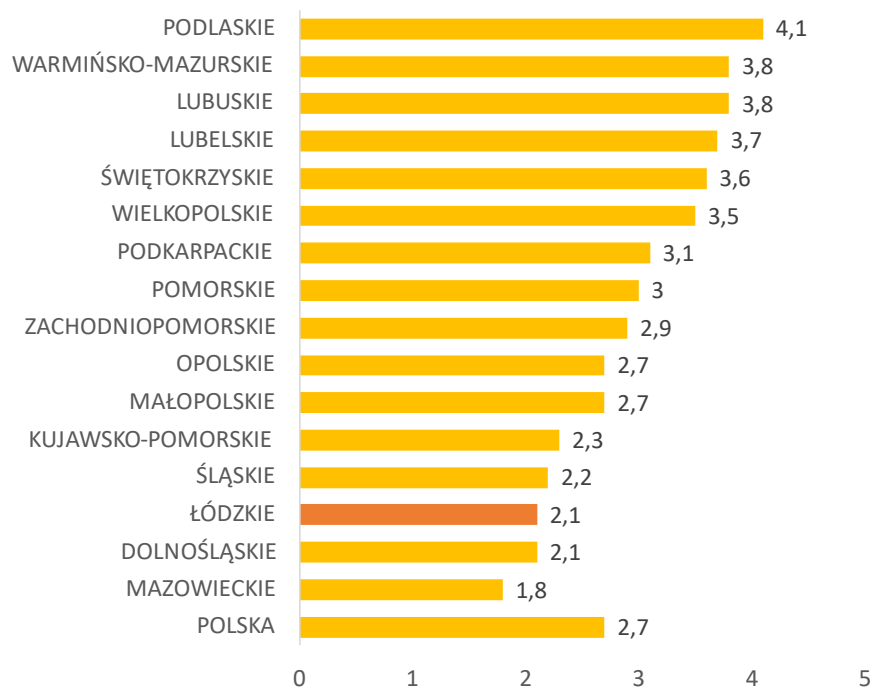
Wykres 2. Liczba jednostek reintegracyjnych w województwie łódzkim w latach 2016 – 2020

ŹRÓDŁO: GUS, BDL

Liczba jednostek reintegracyjnych w przeliczeniu na 100 tys. mieszkańców w województwie łódzkim jest wyraźnie mniejsza niż średnio w kraju. W 2020 r. było takich jednostek 2,1, podczas gdy średnio w kraju było ich 2,7. Najwięcej jednostek reintegracyjnych na 100 tys. mieszkańców było w województwie podlaskim (4,1), a najmniej w mazowieckim (1,8).

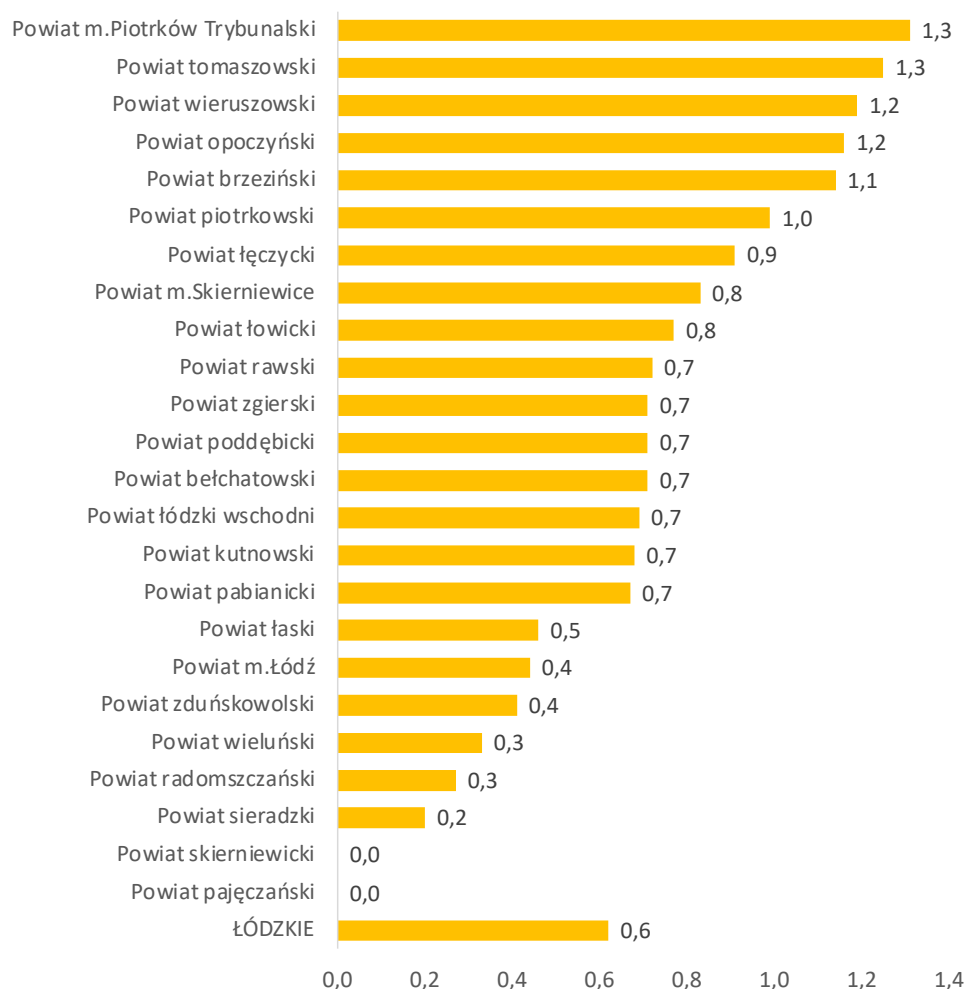
Wykres 3. Liczba jednostek reintegracyjnych w województwie łódzkim w latach 2016 – 2020

ŹRÓDŁO: GUS, BDL

Z punktu widzenia skali działania najistotniejsze są WTZ. W 2020 r. uczestniczyło w nich 1529 osób z niepełnosprawnościami. Było to o 2,4% więcej niż w 2017 r. W tym samym okresie w Polsce liczba uczestników WTZ wzrosła o 3,5%. Jednak skala dostępności usług WTZ jest silnie zróżnicowana terytorialnie. Liczba uczestników WTZ na 1000 mieszkańców w roku 2020 wahała się od 1,3 w Piotrkowie Trybunalskim do 0 w powiecie pajęczańskim.

Wykres 4. Liczba uczestników WTZ na 1000 mieszkańców w 2020 r.

ŹRÓDŁO: SMUP (SYSTEM MONITOROWANIA USŁUG PUBLICZNYCH)

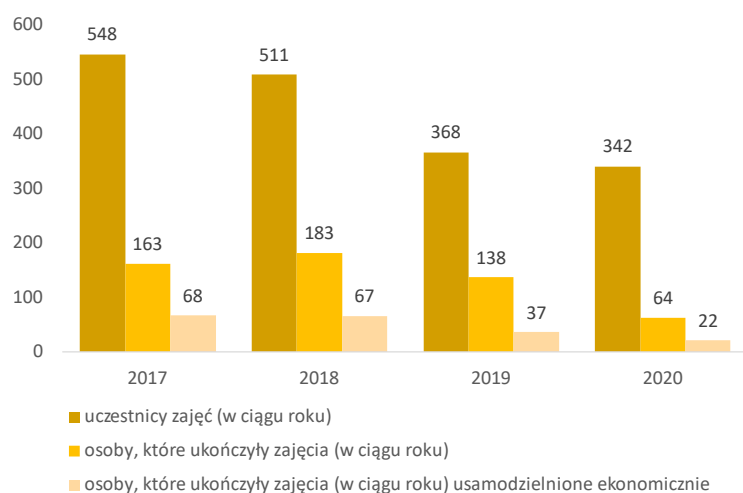
Ograniczeniem jest niska skuteczność WTZ w usamodzielnianiu uczestników zajęć.

Dla porównania, z usług CIS korzystało w 2020 r. 342 osoby. Spośród nich tylko 64 osoby zakończyły udział w zajęciach, a z tego 22 (czyli 34%) usamodzielniało się ekonomicznie. Od kilku lat widoczny jest spadek liczby uczestników CIS w województwie łódzkim, co oczywiście wynika ze zmniejszenia się liczby tych jednostek. Pomiędzy 2017 a 2020 r. liczba uczestników CIS w województwie łódzkim spadła o 38%, podczas gdy w Polsce liczba ta spadła o 10%. Widoczne są też znaczące różnice w zmianie liczby uczestników CIS według poszczególnych kategorii.

Widoczny jest też spadek skuteczności CIS, z ponad 40% do 34%. Może to być jednak wynik niedofinansowania działalności CIS. Średni koszt na uczestnika CIS wyniósł tylko 5 tys. zł, podczas gdy średnia w kraju wyniosła 18 tys. zł. I dodatkowo 90% wydatków na CIS w łódzkim pochodziło z Funduszu Pracy, czyli była przeznaczona na pokrycie świadczenia

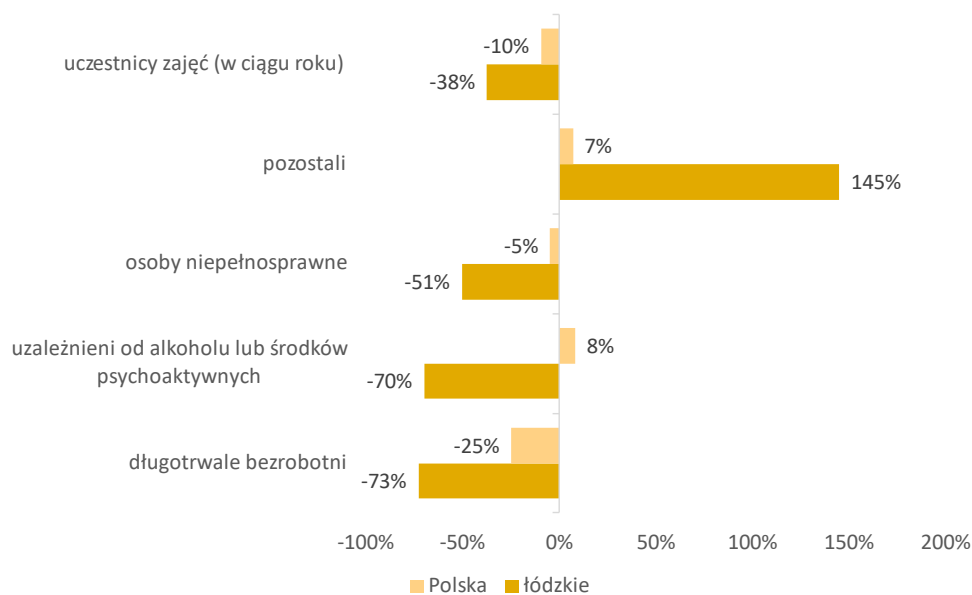
integracyjnego. Oznacza to, że w praktyce CIS nie dysponował środkami na działania integracyjne.

Wykres 5. Liczba uczestników CIS w województwie łódzkim w latach 2017 – 2020

ŹRÓDŁO: GUS, BDL

Wykres 6. Zmiana liczby uczestników CIS w województwie łódzkim w latach 2017 – 2020 według kategorii uczestników

ŹRÓDŁO: GUS, BDL

W ZAZ, w roku 2020, pracowało 272 osoby z orzeczeniem o niepełnosprawności.

W stosunku do 2017 r. liczba osób z niepełnosprawnościami pracujących w ZAZ zwiększyła się o 36%, podczas gdy w Polsce nastąpił wzrost średnio o 24%.

Jak zatem widać, skala działań jednostek reintegracyjnych jest stosunkowo niewielka. Stanowią one jednak ważny element systemu integracji społeczno-zawodowej w województwie łódzkim, uzupełniając ofertę innych instytucji, działających na większą skalę. W tym miejscu warto również podkreślić znaczenie środowiskowych domów samopomocy (ŚDS), jako ważnego aktora w procesie rehabilitacji i usamodzielniania osób z zaburzeniami psychicznymi. Według danych RCPS w Łodzi, w 2020 r. w regionie funkcjonowało 47 środowiskowych domów samopomocy, do których uczęszczały 2188 osób¹⁰. Brak jest jednak informacji o skuteczności ŚDS w usamodzielnianiu uczestników.

Zdiagnozowanych jest szereg barier dla zwiększania skali działania podmiotów reintegracyjnych i poprawy ich skuteczności. Kluczowe znaczenie mają jednak czynniki o charakterze prawnym i finansowym. Dlatego też instytucje regionalne mają ograniczony wpływ na funkcjonowanie tych podmiotów. Mogą koncentrować się zasadniczo na podnoszeniu kompetencji pracowników tych instytucji, ich sieciowaniu i lepszym zintegrowaniu tych podmiotów z innymi instytucjami, odpowiedzialnymi za reintegrację społeczną i zawodową na terenie województwa łódzkiego. Jednostki te mogą mieć szczególnie duże znaczenie w zakresie aktywizacji osób biernych zawodowo.

Szczególnie istotnym wyzwaniem pozostaje skoordynowanie działań jednostek reintegracyjnych z przedsiębiorstwami społecznymi i ośrodkami wsparcia ekonomii społecznej. Choć są pozytywne przykłady współpracy, to jednak uczestnicy i pracownicy jednostek reintegracyjnych rzadko podejmują pracę w przedsiębiorstwach społecznych. Rzadko też są przygotowywani do pracy w konkretnym przedsiębiorstwie społecznym, co wynika z niewystarczającej skali podejmowanej współpracy pomiędzy tymi podmiotami. W tym obszarze kluczowa jest rola RCPS w Łodzi we wzmacnianiu powiązań i mechanizmów współpracy tych podmiotów.

¹⁰ RCPS w Łodzi, *Ocena zasobów pomocy społecznej województwa łódzkiego za 2020 r.*, Łódź, 2021,

2.2.5. SYSTEM WSPARCIA EKONOMII SPOŁECZNEJ

W województwie łódzkim od lat funkcjonuje system wspierania ekonomii społecznej. Działają trzy akredytowane przez MRiPS ośrodki wsparcia ekonomii społecznej, prowadzone przez następujące organizacje:

- Fundacja Instytut Spraw Obywatelskich,
- Centrum Promocji i Rozwoju Inicjatyw Obywatelskich OPUS,
- Stowarzyszenie Wsparcie Społeczne „JA-TY-MY”.

Instytucje te łącznie działają w czterech subregionach województwa łódzkiego.

W subregionie IV (czyli w Łodzi) funkcjonuje Łódzki Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej, prowadzony wspólnie przez trzy akredytowane OWES.

Wszystkie trzy organizacje od wielu lat zajmują się wspieraniem rozwoju ekonomii społecznej. Przy czym zakres ich działania jest szerszy i obejmuje m.in. wzmocnienie sektora obywatelskiego, działania na rzecz osób z niepełnosprawnościami, rozwój lokalny itd. Są to doświadczone podmioty, rozpoznawalne w skali kraju. Dalsze rozwijanie systemu wsparcia na bazie tych trzech instytucji daje wysokie prawdopodobieństwo stabilności i dobrej jakości usług. Potwierdzają to wyniki badania satysfakcji klienta, prowadzone ostatnio w roku 2019¹¹.

Z punktu widzenia rozwoju ekonomii społecznej kluczowe znaczenie mają również inne podmioty:

- RCPS w Łodzi – które odpowiedzialne jest za koordynację polityki wsparcia ekonomii społecznej w regionie, ale także prowadzące działania służące promowaniu idei ekonomii społecznej, animowaniu współpracy z partnerami, szczególnie JST i biznesem.
- WUP – pełniący rolę Instytucji Pośredniczącej RPO dla województwa łódzkiego, czyli finansujący bezpośrednio OWES ze środków EFS.
- Urząd Marszałkowski Województwa Łódzkiego – który odpowiada za strategię regionalną, RPO, polityki sektorowe i może mieć wpływ na uwzględnienie ekonomii społecznej w różnych obszarach polityki regionalnej.
- Komitet Rozwoju Ekonomii Społecznej Województwa Łódzkiego – ciało doradcze – konsultacyjne, wspierające Zarząd Województwa, administrowane przez RCPS w Łodzi.

¹¹ Lokalne Badania Społeczne, *Stan ekonomii społecznej w regionie łódzkim w roku 2019*, Regionalne Centrum Polityki Społecznej w Łodzi, Łódź.

Ponadto w otoczeniu PES i PS działa szereg innych podmiotów, które mogą pośrednio wpływać na funkcjonowanie ekonomii społecznej w regionie, oferując wsparcie dla PES i PS lub podejmując z nimi różne formy współpracy. Należy tu wymienić:

- jednostki samorządu terytorialnego i jego jednostki organizacyjne, np. PUP, OPS, szkoły i placówki edukacyjne itd.,
- inne organizacje pozarządowe,
- lokalne grupy działania (których na terenie województwa łódzkiego działa 23, z czego pięć z nich zarejestrowanych jest w województwach sąsiadujących: trzy w świętokrzyskim i dwie w wielkopolskim),
- ośrodki doradztwa rolniczego.

W sumie system wsparcia jest stosunkowo rozbudowany. Jego mocną stroną jest doświadczenie we wspieraniu ekonomii społecznej i profesjonalna kadra. Niemniej system ten powinien być nadal rozwijany i doskonalony, a także dostosowywany do zmieniającej się sytuacji społeczno – gospodarczej. Na etapie przygotowywania niniejszego Programu zidentyfikowano szereg wyzwań, stojących przed systemem.

- **Zwiększenia wpływu PES i PS na zakres otrzymywanego wsparcia.**

Przedsiębiorcy społeczni, szczególnie ci bardziej doświadczeni, chcą mieć większą swobodę wyboru wsparcia i podmiotów dostarczających to wsparcie, co w praktyce oznacza wprowadzenie elementów systemu popytowego.

- **Wzmocnienie wpływu sektora ekonomii społecznej na funkcjonowanie systemu wsparcia.**

Aktualnie system ten jest budowany przede wszystkim przez przedstawicieli sektora publicznego i organizacji pozarządowych, zajmujących się wspieraniem osób w trudnej sytuacji. Niezbędne jest zwiększenie wpływu użytkowników na funkcjonowanie systemu, poprzez podjęcie wysiłków na rzecz włączenia ich w procesy decyzyjne.

- **Odejście od koncentracji na tworzeniu nowych miejsc pracy.**

Dotychczas system wsparcia ekonomii społecznej zorientowany był przede wszystkim na tworzenie nowych miejsc pracy dla osób w trudnej sytuacji. Wraz ze zmianą sytuacji na rynku pracy z jednej strony spada zapotrzebowanie na tego typu wsparcie (spada liczba potencjalnych odbiorców), z drugiej strony rośnie zapotrzebowanie na wspieranie przedsiębiorstw osiągających inne korzyści społeczne i środowiskowe. Równocześnie osoby zagrożone wykluczeniem społecznym, które nadal mają trudności na rynku pracy, potrzebują bardziej kompleksowych usług reintegracyjnych. Standardowe usługi OWES nie są wystarczające, aby odpowiedzieć na te potrzeby, dlatego niezbędna jest silniejsza integracja usług OWES z usługami innych podmiotów, zajmujących się integracją społeczną i zawodową, w tym szczególnie

działaniami na rzecz osób biernych zawodowo. Większy nacisk na sieciowanie, wiązanie różnego rodzaju inicjatyw i przedsięwzięć, budowanie powiązań pomiędzy podmiotami ekonomii społecznej.

- **Poprawa efektywności kosztowej systemu wsparcia.** Koszt wsparcia, szacowany jako koszt utworzenia jednego miejsca pracy, jest dosyć wysoki w porównaniu do standardowych projektów z zakresu aktywizacji zawodowej lub reintegracji społecznej. Powoduje to, że skala podejmowanych działań, a tym samym wpływ interwencji, są ograniczone.

2.3. POPYT NA DOBRA I USŁUGI DOSTARCZANE PRZEZ PODMIOTY EKONOMII SPOŁECZNEJ

Poważnym ograniczeniem dla rozwoju ekonomii społecznej jest nadal niewystarczający popyt na dobra i usługi dostarczane przez przedsiębiorstwa społeczne i podmioty ekonomii społecznej. Choć wiadomo, że na popyt najsilniej wpływa adekwatna do potrzeb relacja ceny i jakości, to przy decyzjach zakupowych znaczenie mogą mieć również inne czynniki. Jednym z nich może być społeczne oddziaływanie zakupów. Istotne jest, aby klienci, zarówno indywidualni, jak i instytucjonalni, w większym stopniu uwzględniali oddziaływanie społeczne swoich decyzji zakupowych. Popyt jest zasadniczo generowany przez trzy główne typy odbiorców:

- klientów indywidualnych,
- samorządy (sektor publiczny),
- sektor prywatny (biznes, organizacje pozarządowe, inne przedsiębiorstwa społeczne).

2.3.1. POPYT KLIENTÓW INDYWIDUALNYCH NA DOBRA I USŁUGI PODMIOTÓW EKONOMII SPOŁECZNEJ

Brak jest danych na temat rozpoznawalności ekonomii społecznej i przedsiębiorstw społecznych zarówno w województwie łódzkim, jak też w całej Polsce. Wydaje się jednak, że pomimo prowadzonych od wielu lat działań, ekonomia społeczna jest nadal zbyt słabo rozpoznawalna. Pewien wpływ na to może mieć na to sposób prowadzenia działań promocyjnych. Dotychczas promocją ekonomii społecznej zajmowali się RCPS w Łodzi, OWES, niektóre samorządy. Jednak ich działania były rozproszone, brakowało im spójności, a tym samym mogły być mało skuteczne. Może to być jedna z przyczyn słabej rozpoznawalności ekonomii społecznej. Dlatego też niezbędne jest przygotowanie i wdrożenie skoordynowanej strategii, budującej markę ekonomii społecznej w województwie łódzkim. Przy planowaniu i wdrażaniu tej strategii niezbędne jest również uwzględnienie działań planowanych na poziomie krajowym i europejskim.

Upowszechnianie wiedzy o ekonomii społecznej, a także wzmocnienie pozytywnych postaw i umiejętności współpracy na rzecz dobra wspólnego powinny być traktowane priorytetowo w odniesieniu do dzieci i młodzieży. Kwestie związane z ekonomią społeczną mogą być włączane do programu nauczania w ramach takich przedmiotów jak wiedza o społeczeństwie czy przedsiębiorczość. Wymaga to jednak przygotowania nauczycieli, na bazie istniejących już materiałów edukacyjnych. Dlatego też niezbędne jest nawiązanie trwałej współpracy z regionalnymi ośrodkami doskonalenia nauczycieli, które są odpowiedzialne za doskonalenie zawodowe nauczycieli.

Należy jednak podkreślić, że kompetencje związane z ekonomią społeczną mogą być rozwijane również w ramach edukacji nieformalnej: wszelkiego rodzaju dodatkowych inicjatywach, konkursach, zajęciach, związanych z ekonomią społeczną. Tego typu inicjatywy są podejmowane przez ROPS-y i OWES-y w całym kraju. Ich przegląd zawarto w raporcie przygotowanym na zlecenie ROPS w Poznaniu pt.: *Ala zna spółdzielnię*¹². Inicjatywy edukacyjne na rzecz ekonomii społecznej podejmowane są m.in. przez ROPS w Opolu, Olsztynie, Poznaniu, Katowicach. Inicjatywy te obejmują: materiały lekcyjne, konspekty zajęć, gry szkoleniowe, konkursy dla szkół, warsztaty, spotkania filmowe. Warto zebrać te doświadczenia i wykorzystać je w województwie łódzkim.

¹² Stowarzyszenie na rzecz spółdzielni socjalnych, *Ala zna spółdzielnię; Edukacja formalna i nieformalna w zakresie ekonomii społecznej na poziomie szkół podstawowych*; ROPS Poznań, Poznań, 2018 r. <http://wielkopolskaes.pl/images/Maciej/RAPORT.pdf>

Ramka 1. Przedsiębiorstwo społeczne w edukacji – przykład Szkocji

Szkocja jest jednym z liderów rozwoju ekonomii społecznej. Rząd Szkocji przykłada dużą wagę do upowszechnienia idei przedsiębiorczości społecznej w szkołach. Dlatego od 11 lat prowadzony jest program Social Enterprise in Education, który umożliwia uczniom nabycie bezpośredniego doświadczenia w prowadzeniu przedsiębiorstwa społecznego.

Dotychczas udało się przeprowadzić program w ok. 1000 szkół. W kolejnych latach planuje się objąć programem wszystkie szkoły w Szkocji. A w 2028 r. planuje się, aby przedsiębiorczość społeczna stała się elementem programu nauczania.

Ważnym elementem programu jest przygotowanie szeregu różnych zasobów dla szkół i uczniów do prowadzenia przedsiębiorstwa społecznego. Istotne jest również nawiązanie współpracy z samymi szkołami i przekonanie do tej idei dyrektorów i nauczycieli.

Źródła: <https://www.pioneerspost.com/news-views/20190319/teaching-social-enterprise-scotland-leads-the-way>, <https://www.socialenterprise.academy/scot/index.php/social-enterprise-in-education>

2.3.2. POPYT SEKTORA PUBLICZNEGO NA DOBRA I USŁUGI PODMIOTÓW EKONOMII SPOŁECZNEJ

Drugim, ważnym segmentem kreowania popytu na dobra i usługi przedsiębiorstw społecznych są instytucje publiczne, w tym szczególnie samorząd lokalny i jego jednostki organizacyjne. Dostępne dane wskazują, że idea ekonomii społecznej została już upowszechniona wśród samorządowców. Większość samorządów województwa łódzkiego współpracuje na różne sposoby z podmiotami ekonomii społecznej. Jak wynika z badania przeprowadzonego wśród samorządowców województwa łódzkiego w 2019 r., około 70% JST deklaruje współpracę z PES. Najczęściej współpraca ta polega na udzielaniu wsparcia finansowego, podejmowaniu wspólnych przedsięwzięć, zlecaniu zadań publicznych w otwartych konkursach na wsparcie lub powierzenie zadań publicznych, jak również udzielaniu wsparcia rzeczowego. Rzadko są stosowane klauzule i aspekty społeczne w zamówieniach publicznych. Tylko 8 proc. JST deklaruje założenie lub zainicjowanie podmiotu ekonomii społecznej lub przedsiębiorstwa społecznego¹³.

Niskie upowszechnienie zlecania zadań może być wynikiem szeregu czynników, zarówno po stronie zamawiających (np. brak odpowiedniego przygotowania), jak również po stronie wykonawców, m.in. zbyt małej liczby aktywnych spółdzielni socjalnych, które mają potencjał, aby świadczyć usługi na rzecz sektora publicznego, jak też wspomnianej wcześniej słabej współpracy pomiędzy przedsiębiorstwami społecznymi.

Upowszechnieniu współpracy pomiędzy JST a PES sprzyjać może rozwój Centrów Usług Środowiskowych. CUŚ powstają na poziomie powiatów i są finansowane ze środków EFS. Jednym z ich podstawowych cech jest partnerstwo i współpraca lokalnych samorządów i PES w zakresie dostarczania usług społecznych. Wydaje się, że model ten może sprzyjać stopniowej zmianie postaw i zachowań zarówno JST, jak i PES.

Dalsze upowszechnianie współpracy z podmiotami ekonomii społecznej wymaga inwestowania w kompetencje samorządowców, przy równoczesnym rozwijaniu oferty przedsiębiorstw społecznych. Szczególnie istotne jest tworzenie przedsiębiorstw społecznych, które będą w stanie dostarczać sektorowi publicznemu dobra i usługi zgodne z ich oczekiwaniami. Dotyczy to szczególnie usług społecznych, na które popyt w kolejnych latach będzie wzrastał (choć należy dodać, że dużo tu zależy od przyjętego modelu finansowania tych usług).

Potrzebne są również inne działania, zachęcające samorządy do stosowania klauzul społecznych. Skuteczne mogą okazać się zachęty formułowane przez Zarząd Województwa

¹³ Lokalne Badania Społeczne, *Stan ekonomii społecznej w regionie łódzkim w roku 2019*, Regionalne Centrum Polityki Społecznej w Łodzi, Łódź.

Łódzkiego. Pomocne mogą być również przykłady współpracy samorządowców z przedsiębiorstwami społecznymi. Niewątpliwie dla samorządowców ważnym argumentem może być analiza kosztów i korzyści takiego rozwiązania.

Niezależnie od powyższych uwarunkowań, istotne znaczenie mają również czynniki kontekstowe. W Polsce generalnie udział przedsiębiorców w zamówieniach publicznych, w tym szczególnie mikro i małych, jest relatywnie niski w porównaniu do innych krajów Unii Europejskiej. Wynika to m.in. z szeregu innych barier, ograniczających aktywność przedsiębiorców na rynku zamówień publicznych. Zostały one zidentyfikowane w badaniu zrealizowanym przez Polską Agencję Rozwoju Przedsiębiorczości (PARP). Można założyć, że opisane w raporcie z badania problemy dotyczą również przedsiębiorstw społecznych.

Najważniejsze z nich to ograniczone zasoby finansowe przedsiębiorców (np. przedsiębiorcy nie mają środków, aby wpłacić wadium, nie mają środków, aby finansować realizację długotrwałych projektów, nie mają referencji na projekty o wymaganej wartości). Do udziału w rynku zniechęcają również nierówna pozycja wykonawców w stosunku do zamawiających: brak zaliczek, jednostronne i z reguły nienegocjowalne umowy, wysoki poziom formalizmu/biurokracji, nieodpowiednia jakość przygotowania postępowań. Rynek zamówień publicznych jest również postrzegany jako rynek niskiej ceny, a w konsekwencji niskiej opłacalności biznesowej. Stosowanie jakościowych kryteriów wyboru najkorzystniejszej oferty było przez przedsiębiorców określane jako proces fikcyjny¹⁴. **Jak zatem widać, rozwój rynku publicznego jako odbiorcy dóbr i usług sektora ekonomii społecznej napotyka na szereg barier zarówno po stronie popytu, jak i podaży.** Rozwój tego rynku wymaga stałych zachęt i wspierania wszystkich aktorów.

¹⁴ Instytut Badawczy ProPublicum (2018), „Ocena gotowości polskich przedsiębiorstw do realizacji zadań publicznych”, Instytut Badawczy ProPublicum sp. z o.o. sp.k., Warszawa.

2.3.3. POPYT SEKTORA PRYWATNEGO NA DOBRA I USŁUGI PODMIOTÓW EKONOMII SPOŁECZNEJ

Trzecim segmentem popytu na dobra i usługi dostarczane przez podmioty ekonomii społecznej to szeroko rozumiany sektor prywatny (biznes, ale również inne organizacje pozarządowe, przedsiębiorstwa społeczne). W 2021 r. na zlecenie RCPS w Łodzi przeprowadzone zostało badanie dotyczące współpracy PES z biznesem. Było ono zrealizowane na bardzo małej próbie przedsiębiorstw (60) oraz małej próbie PES (68), dlatego jego wyniki należy traktować raczej jako oszacowanie i interpretować z dużą ostrożnością. Niemniej badanie pokazuje, że zdecydowana większość (73%) przedsiębiorstw nie rozpoznaje pojęcia podmiot ekonomii społecznej, a 88% stwierdza, że nie zna oferty żadnego PES, 78% stwierdza, że nigdy nie kupowali żadnych towarów i usług od PES, a 83% deklaruje, że nie współpracowało z żadnym PES w 2021 r. Liczby te pokazują, że przedsiębiorcy raczej nie znają oferty sektora i nie kupują dóbr i usług od PES. Z drugiej strony obraz wygląda lepiej: 70% PES deklaruje, że współpracowało kiedykolwiek z przedsiębiorcą komercyjnym, przy czym najczęściej polegało to na kupowaniu dóbr i towarów od przedsiębiorstw komercyjnych. Tylko ok. połowy PES współpracujących z przedsiębiorcami deklarowało, że sprzedawała im dobra i usługi, a około 1/3 deklaruje wspólną realizację projektów¹⁵. W badaniu wskazuje się, że podstawowe instrumenty zwiększające skalę współpracy PES z biznesem to wzrost rozpoznawalności podmiotów ekonomii społecznej przede wszystkim przez dobrze spozycjonowaną i sprofilowaną ofertę w internecie oraz budowanie dojrzałej strategii marketing i sprzedaży.

W województwie łódzkim, z inicjatywy RCPS w Łodzi, powołany został interdyscyplinarny zespół ds. współpracy sektora biznesu i nauki z podmiotami ekonomii społecznej. Celem zespołu jest wypracowanie skutecznych narzędzi współpracy partnerów z różnych sektorów i przekonania ich, że warto budować różnorodne powiązania biznesu, nauki i ekonomii społecznej. Na razie jest zbyt wcześnie, aby oceniać efekty pracy tego zespołu. Wydaje się jednak, że tego typu inicjatywy mogą przyczynić się do przełamywania barier we współpracy różnych sektorów i mogą służyć wzmacnianiu współpracy ponadsektorowej.

¹⁵ ASM - Centrum Badań i Analiz Rynku, *Stan ekonomii społecznej w regionie łódzkim w 2021 roku*, Regionalne Centrum Polityki Społecznej w Łodzi, Łódź

2.4. OTOCZENIE SEKTORA EKONOMII SPOŁECZNEJ

Rozwój ekonomii społecznej zależy w dużym stopniu od nastawienia i aktywności otoczenia. Zaangażowanie i współpraca regionalnych i lokalnych partnerów na rzecz konkretnych inicjatyw mogą mieć duży wpływ na rozwój sektora ekonomii społecznej.

W województwie łódzkim jest szereg przykładów udanej współpracy partnerów na rzecz ekonomii społecznej. Jednak wyzwaniem jest upowszechnienie takich wzorców, a także upowszechnienie i usystematyzowanie współpracy różnych aktorów na rzecz ekonomii społecznej, a także nadanie jej trwałego charakteru.

Wyzwaniem pozostaje wzmacnianie współpracy OWES z otoczeniem ekonomii społecznej, czyli JST i ich jednostkami organizacyjnymi, instytucjami działającymi na obszarach wiejskich, takimi jak ośrodki doradztwa rolniczego (ODR) i lokalne grupy działania (LGD). Wymagać to może dodatkowych działań, podejmowanych przede wszystkim przez OWES i RCPS w Łodzi.

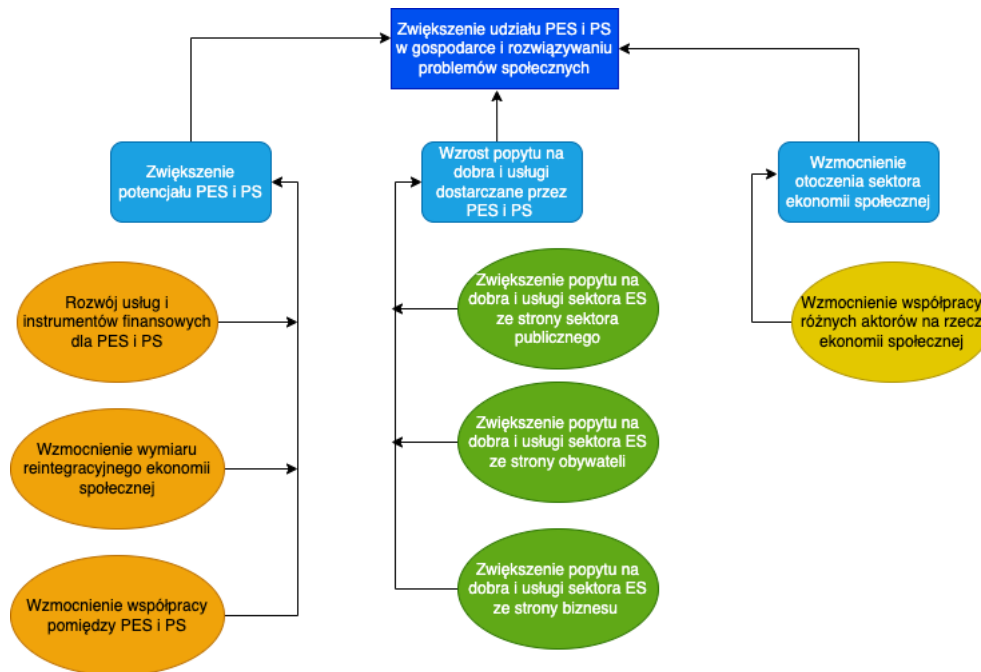
Wskazać można liczne punkty wspólne dla działań różnych instytucji z ekonomią społeczną. Wynika to z horyzontalnego i uniwersalnego charakteru ekonomii społecznej. W toku prac nad tym dokumentem zidentyfikowano szereg punktów wspólnych pomiędzy ekonomią społeczną a innymi sferami, które wymagają wzmacniania.

- Istnieje wyraźna konieczność wzmocnienia **koordynacji i współpracy pomiędzy podmiotami realizującymi zadania z zakresu aktywnej integracji, a OWES i przedsiębiorstwami społecznymi**. Szczególnie istotne jest zapewnienie współpracy na etapie przygotowywania potencjalnych pracowników przedsiębiorstw społecznych do pracy.
- **Niezbędne jest wzmacnianie współpracy pomiędzy sektorem ekonomii społecznej, a światem biznesu**. Choć jest to trudne i jak dotąd zainteresowanie biznesu ekonomią społeczną jest ograniczone, to jednak należy podejmować dalsze wysiłki służące temu celowi.
- **Ważne jest również poszukiwanie możliwych obszarów wspólnych pomiędzy ekonomią społeczną a edukacją**. Szczególnie istotne jest wprowadzanie treści, wartości i postaw bliskich ekonomii społecznej do praktyki szkół i szkół wyższych.

3. CELE I REZULTATY REGIONALNEGO PROGRAMU ROZWOJU EKONOMII SPOŁECZNEJ

Struktura celów i rezultatów RPRES została przedstawiona na poniższym schemacie.

Rysunek 1. Model logiczny RPRES

Głównym celem RPRES, do roku 2027, jest zwiększenie udziału PES i PS w gospodarce i w rozwiązywaniu problemów społecznych w województwie łódzkim. Aktualnie brak jest danych, aby faktycznie zmierzyć udział PES i PS w gospodarce i w rozwiązywaniu problemów społecznych. Miernikami, które mogą służyć jako wskaźniki pośrednie (proxy indicators) jest liczba osób pracujących w PES i PS, w tym liczba osób z niepełnosprawnościami, pracujących w PES i PS. W przyszłości mogą być wypracowane bardziej adekwatne mierniki rozwoju sektora ekonomii społecznej.

Osiągnięcie tego celu będzie wymagało skoncentrowanie działań na trzech obszarach, odpowiadających głównym wyzwaniom, opisanym w poprzednim rozdziale:

- **zwiększenia potencjału PES i PS** – czyli wzmocnienia strony podażowej sektora ekonomii społecznej,
- **wzrost popytu na dobra i usług PES i PS** – czyli wzmocnienia strony popytowej,
- **wzmocnienia i doskonalenia otoczenia ekonomii społecznej.**

Powyższe cele są spójne ze Strategią w zakresie polityki społecznej województwa łódzkiego do 2030 roku oraz założeniami programu Fundusze Europejskie dla Województwa Łódzkiego na lata 2021-2027.

3.1. ZWIĘKSZENIE POTENCJAŁU PES I PS

Zwiększeniu potencjału PES i PS oznacza rozwój istniejących PES i PS, wzrost liczby PES i PS, wzrost zatrudnienia w PS oraz poprawę warunków pracy w tych podmiotach.

Osiągnięcie tych efektów wymaga przede wszystkim wzmocnienia konkurencyjności PES i PS, a także poprawę ich zdolności do osiągania celów społecznych. Aby to było możliwe, niezbędne jest skoncentrowanie się na kilku działaniach, opisanych poniżej.

Dalszym rozwijaniu usług i instrumentów wspierających rozwój przedsiębiorstw społecznych – system wsparcia, w tym zakres usług są określone na poziomie krajowym. Jednak niektóre jego elementy wymagają dalszego doskonalenia. Część kwestii powinna być również rozstrzygana na poziomie regionalnym. Wysokiej jakości usługi wsparcia, dopasowane do potrzeb PS, ich cyklu życia i specyfiki, są jednym z kluczowych czynników wzmocnienia potencjału PES i PS. Istotne jest również umożliwienie bardziej powszechnego korzystania z PES i PS z usług rozwojowych, dostępnych w Bazie Usług Rozwojowych, w ramach Podmiotowego Systemu Finansowania.

Wzmocnieniu funkcji reintegracyjnej PES i PS, co obejmuje z jednej strony silniejsze wsparcie samych PES i PS w reintegracji osób w trudniejszej sytuacji, a z drugiej lepszą integrację ekonomii społecznej z innymi elementami systemu pomocy społecznej, tak aby do PS trafiały osoby lepiej przygotowane do pracy. Lepsza reintegracja przyszłych i aktualnych pracowników PS pozwoli poprawić trwałość ich zatrudnienia, rozumianą jako utrzymanie zatrudnienia w PS lub u innych pracodawców (po wyjściu danej osoby z PS). Wzmocni również PS w osiąganiu ich celów społecznych i biznesowych. Lepsza integracja systemu ekonomii społecznej i pomocy społecznej pozwoli na poszukiwanie nowych metod docierania do osób biernych zawodowo i zachęcanie ich do aktywności zawodowej w ramach ekonomii społecznej. Wzmocnienia wymagają również podmioty reintegracyjne poprzez tworzenie nowych podmiotów, a także wzmocnienie oferty już istniejących.

Wzmocnieniu powiązań pomiędzy PS i PES. Zintegrowane, silnie powiązane struktury mają większe szanse na rozwój, ale także na przetrwanie trudnych sytuacji. Dlatego niezbędne jest wzmocnienie powiązań pomiędzy podmiotami ekonomii społecznej i przedsiębiorstwami społecznymi.

3.2. WZROST POPYTU NA DOBRA I USŁUGI PES I PS

Dla rozwoju ekonomii społecznej kluczowe znaczenie ma kreowanie popytu na dobra i usługi dostarczane przez PES i PS, w szczególności na usługi społeczne. Choć należy dokładać

starań, aby oferta tych podmiotów była konkurencyjna, to równocześnie należy pobudzać popyt, wzmacniając wymiar społeczny decyzji zakupowych obywateli, instytucji publicznych i prywatnych. Równocześnie starzenie się społeczeństwa oraz postępujący proces deinstytucjonalizacji tworzą możliwości rynkowe dla rozwoju oferty usług społecznych, świadczonych przez PES i PS. Dlatego też będą podejmowane następujące działania:

- **budowanie świadomości i edukowanie przedstawicieli samorządu terytorialnego** i jego jednostek organizacyjnych w zakresie wykorzystania możliwości preferencyjnych wobec usług i dóbr dostarczanych przez PES i PS (tzw. zamówienia in-house, PZP, Ustawa o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie), ze szczególnym naciskiem na powiązanie tych działań z przedsięwzięciami dotyczącymi rozwoju usług społecznych,
- **integrowanie działań różnych aktorów w postaci strategii promocji i poprawy wizerunku ES**, kierowanej przede wszystkim do osób indywidualnych. Przy opracowywaniu tej strategii należy brać pod uwagę plany prac w zakresie poprawy wizerunku ekonomii społecznej na poziomie krajowym i europejskim,
- **kształtowanie odpowiednich postaw i zachowań u dzieci i młodzieży** poprzez wprowadzanie elementów ekonomii społecznej do szkół,
- **działania zmierzające do zwiększania świadomości przedsiębiorców na temat roli i znaczenia ekonomii społecznej**, a także tworzeniu mechanizmów ułatwiających kontakt, wymianę informacji i nawiązywanie współpracy pomiędzy przedsiębiorcami społecznymi i światem biznesu.

3.3. WZMOCNIENIE OTOCZENIA EKONOMII SPOŁECZNEJ, W TYM SZCZEGÓLNIIE SYSTEMU WSPARCIA PRZEDSIĘBIORSTW SPOŁECZNYCH.

Lata doświadczeń pokazują, że otoczenie ekonomii społecznej ma decydujący wpływ na jej rozwój. Powodzenie i rozkwit podmiotów ekonomii społecznej zależą często od zdolności do współpracy z otoczeniem, w tym do mobilizacji zasobów. Szczególnie istotne okazuje się w tym kontekście podejście ponadsektorowe. Czyli angażowanie przedstawicieli różnych sektorów do działań na rzecz ekonomii społecznej, a równocześnie włączanie ekonomii społecznej w inicjatywy podejmowane przez różne środowiska. W tym kontekście szczególne znaczenie ma wpisany do nowej Strategii w zakresie polityki społecznej mechanizm współpracy międzyinstytucjonalnej i międzysektorowej.

Dlatego też w kolejnych latach duży nacisk zostanie położony na budowanie na poziomie regionalnym i lokalnym mechanizmów partnerstwa i współpracy międzyinstytucjonalnej i międzysektorowej. Wymaga to przede wszystkim inwestowania w kapitał społeczny, więzi, mechanizmy współpracy, dialog i wymianę doświadczeń.

4. PRIORYTETY I DZIAŁANIA

Podział na priorytety i działania wynika wprost z przyjętej struktury celów i rezultatów. W opisie priorytetów i działań skoncentrowano się na sposobach osiągnięcia wyznaczonych celów i rezultatów. Wskazano działania, które są realne do osiągnięcia w najbliższych czterech latach, biorąc pod uwagę dostępne zasoby, możliwości działania, a także dotychczasowe doświadczenia.

4.1. PRIORYTET 1. WZMOCNIENIE POTENCJAŁU PES I PS

W ramach tego priorytetu wskazane zostały cztery kluczowe działania. Część z nich jest prostą kontynuacją dotychczasowych działań na rzecz sektora ekonomii społecznej.

4.1.1. DZIAŁANIE 1.1. USŁUGI WSPARCIA DLA SEKTORA PES I PS

Wiele lat wspierania sektora ekonomii społecznej w Polsce, a także doświadczenia innych krajów jasno pokazują, że rozwój sektora ekonomii społecznej wymaga dostępu do szerokiego zakresu usług wsparcia, uwzględniających specyfikę tego sektora. W Polsce usługi takie są świadczone przede wszystkim przez akredytowane przez Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej ośrodki wsparcia ekonomii społecznej (OWES). Świadczą one usługi zgodnie ze Standardami OWES, określonymi na poziomie krajowym¹⁶. Zakłada się, że w przyszłości system wspierania PES i PS będzie bazować przede wszystkim na istniejących rozwiązaniach (choć niewątpliwie wymaga on doskonalenia i wzmocnienia).

Jakość usług OWES generalnie oceniana jest pozytywnie. Jednak dyskusje w toku prac nad RPRES pokazują, że przed systemem wsparcia jest nadal wiele wyzwań. Jakość doradztwa nie zawsze spełnia oczekiwania odbiorców i jest w wystarczającym stopniu dopasowana do ich potrzeb.

Choć standardy usług są określane na poziomie krajowym, to na poziomie regionalnym możliwe jest wprowadzenie rozwiązań, które poprawią dopasowanie usług do potrzeb odbiorców. Dlatego też planuje się szereg działań opisanych poniżej.

- **Zwiększenie zasobów przeznaczonych na usługi dla istniejących PS.** Dotychczas OWES w zbyt dużym stopniu koncentrują się na wspieraniu nowych PS. Tymczasem istniejące przedsiębiorstwa również potrzebują usług doradczych, szkoleniowych i innych. Jest to niezbędne dla poprawy ich konkurencyjności i rozwoju, a czasami wręcz dla ich utrzymania na rynku. Dlatego też

¹⁶ <https://www.ekonomiaspoleczna.gov.pl/Standardy,OWES,4113.html> [19.06.2022).

w dokumentacjach konkursowych znajdzie się zapis, zgodnie z którym OWES w swoich działaniach powinny położyć większy nacisk na tworzenie oferty dopasowanej do istniejących PS.

- Wspieranie istniejących PS wymaga też pewnej zmiany profilu usług świadczonych przez OWES. Dlatego też w kolejnych projektach OWES przewiduje się położenie silniejszego nacisku na:
 - diagnozowanie potrzeb PS: analizę funkcjonowania przedsiębiorstwa, identyfikację potencjalnych trudności, problemów i ich przyczyn, wypracowanie wspólnie z przedsiębiorstwem społecznym propozycji rozwiązań, planu ich wdrażania, pomoc w ich wdrożeniu i monitorowanie efektów,
 - diagnozowanie, na podstawie powyższej analizy, luk kompetencyjnych i potrzeb szkoleniowych kadry menadżerskiej i pracowników.
- **Doskonalenie systemu OWES** – szczególnie istotne jest zapewnienie większej elastyczności funkcjonowania OWES, większe otwarcie się na usługi rynkowe, silniejsze włączenie praktyków w działania OWES, a także silniejszego nacisku na jakość działania OWES.

Większa elastyczność OWES będzie zapewniona poprzez:

- **bardziej ramowy charakter projektów OWES** – w projekcie powinny być wskazane raczej formy wsparcia, które mogą być wykorzystane do pracy z konkretnym przedsiębiorstwem, adekwatnie do jego potrzeb i możliwości,
- **ograniczanie obciążeń administracyjnych dla OWES** (przeгляд istniejących zasad realizacji projektów OWES, identyfikacja rozwiązań generujących największe obciążenia i wypracowanie możliwości uproszczeń),
- **zapewnienie ciągłego dostępu do usług OWES**, niezależnie od cyklu projektu OWES. Będzie to możliwe m.in. dzięki wprowadzeniu zasady realizacji projektów OWES na zakładkę (kolejny projekt jest uruchamiany wtedy, kiedy poprzedni projekt jest mniej więcej w połowie realizacji).

Większe otwarcie się OWES na usługi rynkowe będzie zapewnione poprzez:

- utrzymanie możliwości wyboru OWES przez PS i PES – dotyczyć to powinno szczególnie istniejących przedsiębiorstw,
- szersze wdrożenie mechanizmów popytowych (bon na rozwój, finansowanie lub współfinansowanie usług zewnętrznych); mechanizmy popytowe powinny obejmować wszelkie usługi rozwojowe (np. diagnoza potrzeb PS, pomoc w określeniu strategii marki itd.),

- o równocześnie upowszechniane będą wśród PES i PS możliwości korzystania z działań kierowanych do MŚP, w tym szczególnie z Bazy Usług Rozwojowych, Krajowego Funduszu Szkoleniowego, a także z dotacji kierowanych do MŚP.

Silniejsze włączenie praktyków w działania OWES będzie zapewnione poprzez:

- o włączenie praktyków, przedsiębiorców społecznych do działań OWES jako doradców biznesowych i doradców świadczących usługi doradztw specjalistycznego,
- o włączenie ich również jako członków paneli oceniających biznesplanów,
- o inwestycje w kompetencje ekspertów i doradców OWES: analizowanie stopnia realizacji biznesplanów, przy których doradcy OWES pracowali (analiza historyczna),
- o urynkowanie stawek dla ekspertów, budowanie sieci przedsiębiorstw, menadżerów gotowych do współpracy z PS.

Jakość działań OWES będzie wzmacniana poprzez:

- o wypracowanie i wdrożenie zasad informowania o ofercie OWES i zasad korzystania z usług OWES. OWES na swoich stronach internetowych przedstawią pełną informację dla PES i PS na temat: zakresu usług, z których PES i PS mogą korzystać, skali dostępnych usług (lub sposobu jej określania), zasad udzielania tych usług, ich rozliczania, sposobu postępowania w przypadku problemów z jakością lub terminowością usługi itd.

- Wprowadzenie **programu wsparcia dla menadżerów przedsiębiorstw społecznych**, obejmujące np.:

- o roczne **stypendia dla menadżerów** przedsiębiorstw społecznych (dystrybuowane na podstawie konkursów dla menadżerów),
- o **szkolenie** kierowane do kadry zarządzającej w PS, skoncentrowane na rozwijaniu kompetencji menadżerskich przedsiębiorstwa. Zakres wsparcia powinien być spójny z Opisem uniwersalnych kompetencji menadżerskich, opracowanym przez PARP¹⁷,
- o **warsztaty tematyczne** dla kadry zarządzającej PES i PS, służące wymianie informacji, doświadczeń, nabyciu nowych kompetencji (np. połączone

¹⁷https://www.parp.gov.pl/storage/grants/documents/49/Opis_uniwersalnych_kompetencji_menaderskich_20190301.pdf

z wizytami studyjnymi); warsztaty mogą mieć charakter branżowy, przyczyniając się tym samym do sieciowania przedsiębiorstw społecznych,

- **wsparcie psychologa / coacha** dla kadry zarządzającej (pula godzin do wykorzystania przez kadrę zarządzającą).

Z dotychczasowych doświadczeń wynika, że kadra zarządzająca jest zbyt zajęta i trudno jej znaleźć czas na uczestnictwo w tego typu inicjatywach. Rozwiązaniem może być opracowanie programu, który z jednej strony oferuje wysokiej jakości, prestiżowe wsparcie, a z drugiej strony zakłada pewną regularność i intensywność uczestnictwa.

Istotne jest również urynkowanie stawek doradców/trenerów dla kadry menadżerskiej w projektach OWES i RCPS w Łodzi.

Niezbędnym uzupełnieniem usług wsparcia dla PS są instrumenty finansowe, służące przede wszystkim wsparciu tworzenia nowych miejsc pracy w PS. Na poziomie regionalnym dystrybuowane są instrumenty bezzwrotne – czyli dotacje. Ogólne zasady przyznawania dotacji, a także ich wysokość, określone są na poziomie krajowym. Zakłada się, że w nowej perspektywie utrzymany zostanie podstawowy instrument wsparcia przedsiębiorstw społecznych, czyli **dotacja na utworzenie miejsca pracy w nowych i istniejących przedsiębiorstwach społecznych**. Dotacja ta obejmie stawkę na utworzenie jednego miejsca pracy oraz na jego utrzymanie (dawne wsparcie pomostowe).

Zakłada się, że w nowym okresie programowania (od 2023 r.):

- zasady przyznawania dotacji pozostaną podobne do aktualnych,
- wysokość dotacji i wsparcia pomostowego zostanie zindeksowana, tak aby zachować realną wartość tych instrumentów.

Ponadto na poziomie krajowym opracowywane będą instrumenty wsparcia zwrotnego, (dotacja na start, pożyczka na rozwój, social venture capital, pożyczki obrotowe, poręczenia portfelowe)¹⁸.

Ze środków Krajowego Planu Odbudowy planowane jest uruchomienie programu resortowego MRiPS, w których dostępne będą dla PES dotacje na następujące cele:

- reintegracja osób zagrożonych wykluczeniem społecznym w przedsiębiorstwach społecznych i podmiotach zatrudnienia socjalnego,

¹⁸ Ministerstwo Funduszy i Polityki Rozwoju (2021), *Wsparcie finansowe podmiotów ekonomii społecznej ze środków EFS+ w perspektywie finansowej 2021-2027*

- budowanie potencjału przedsiębiorstw społecznych i podmiotów ekonomii społecznej do realizacji zdeinstytucjonalizowanych usług społecznych,
- wzmacnianie odporności i rozwój przedsiębiorstw społecznych i podmiotów ekonomii społecznej.

W programie tym planuje się udzielenie ok. 1000 dotacji o wartości średnio ok. 200 tys. zł. Istotne, że ze środków tych będzie można sfinansować zakup środków trwałych. Program będzie wdrażany przez MRiPS, jednak na poziomie regionalnym istotne jest przygotowanie PS i PES do aplikowania o środki, bowiem, zgodnie z założeniami nabór ma być przeprowadzony tylko raz¹⁹.

Dodatkowo na poziomie regionalnym uruchomione zostanie wsparcie w postaci **mikrograntów** (w wysokości do 10 tys. zł), wspierające:

- nowe inicjatywy, mogące przekształcić się w przyszłości w przedsiębiorstwa społeczne,
- przedsięwzięcia służące budowaniu współpracy lokalnych instytucji, organizacji, osób.

Zasady udzielania **mikrograntów** będą wypracowane na poziomie regionalnym, przy współpracy RCPS w Łodzi, OWES i innych przedstawicieli sektora ekonomii społecznej.

Podmioty odpowiedzialne: WUP, RCPS w Łodzi, OWES, UMWŁ.

4.1.2. DZIAŁANIE 1.2. WZMOCNIENIE WYMIARU REINTEGRACYJNEGO EKONOMII SPOŁECZNEJ

Jednym z podstawowych celów społecznych wspierania ekonomii społecznej jest tworzenie możliwości zatrudnienia dla osób w najtrudniejszej sytuacji. Jednak doświadczenia przedsiębiorstw społecznych pokazują, że w przypadku części pracowników samo stworzenie miejsca pracy nie jest wystarczające. Niezbędne jest zapewnienie im dostępu do usług reintegracji społeczno – zawodowej, które pozwolą przygotować ich do pracy w przedsiębiorstwie społecznym. Brak takiego przygotowania powoduje, że nowym pracownikom trudniej odnaleźć się w nowej sytuacji. Wpływa to negatywnie na ich sytuację zawodową (pojawia się rotacja pracowników). Odbija się to również negatywnie na kondycji przedsiębiorstw.

¹⁹ MRiPS (2022), *Założenia resortowego programu pn. Odporność i rozwój ekonomii społecznej i przedsiębiorczości społecznej na lata 2022-2025*.
<https://www.ekonomiaspoleczna.gov.pl/Zalozenia,programu,resortowego,Odpornosc,i,rozwój,ekonomii,spolecznej,i,przedsiębiorczosci,spolecznej,na,lata,2022-2025,4286.html> [19.06.2022 r.].

Dlatego niezbędne jest wzmocnienie mechanizmów, które pozwolą rekrutować przyszłych pracowników PS spośród osób, które przeszły już proces reintegracji. Co prawda OWES oferują pewne usługi z zakresu reintegracji, jednak skala tych usług jest niewystarczająca. Ponadto usługi te są oferowane zbyt późno, aby mogły być skuteczne.

Stąd też niezbędne jest budowanie powiązań pomiędzy PS a podmiotami prowadzącymi proces reintegracji na możliwie wczesnym etapie, tak aby podmioty te mogły przygotowywać uczestników swoich projektów pod konkretne potrzeby przedsiębiorców społecznych, oczywiście z uwzględnieniem potencjałów i możliwości samych pracowników. Niezbędne jest silniejsze powiązania podmiotów prowadzących działania o charakterze aktywizacyjnym lub reintegracyjnym z przedsiębiorstwami społecznymi.

Dlatego też w krótkim terminie należy podjąć działania, które będą wspierały przepływ informacji pomiędzy tymi instytucjami, w tym wymiana informacji pomiędzy WUP, OWES i podmiotami reintegracyjnymi na temat oferty OWES oraz oferty podmiotów reintegracyjnych.

W dłuższej perspektywie, w dokumentacji kolejnych konkursów dla podmiotów realizujących projekty z zakresu aktywnej integracji wprowadzone zostaną zapisy wzmacniające współpracę pomiędzy OWES i tymi podmiotami.

Również RCPS w Łodzi podejmie działania na rzecz lepszej koordynacji działań w zakresie aktywnej integracji i rozwoju ekonomii społecznej. Może to polegać m.in. na:

- dbaniu o umieszczanie właściwych zapisów w dokumentacjach konkursów z zakresu aktywnej integracji i ekonomii społecznej,
- monitorowaniu i ocenie poziomu i mechanizmów współpracy i przepływu klientów pomiędzy OWES i podmiotami realizującymi projekty z zakresu aktywnej integracji,
- stymulowaniu kontaktów, wymiany informacji pomiędzy tymi środowiskami, organizacji wspólnych przedsięwzięć, konferencji, warsztatów itd.

Współpraca OWES z innymi podmiotami będzie ukierunkowana m.in. na aktywizację społeczną i zawodową osób biernych zawodowo. Dodatkowo rozwijane będą nowe instrumenty, wspomagające współpracę wszystkich zainteresowanych podmiotów. Jednym z nich będą umowy trójstronne, pomiędzy podmiotem prowadzącym reintegrację społeczno-zawodową, przedsiębiorstwem społecznym uczestnikiem projektu. Upowszechnione zostaną również staże w przedsiębiorstwach społecznych dla uczestników projektów z zakresu aktywizacji społeczno-zawodowej czy też uczestników zajęć w jednostkach reintegracyjnych.

Dodatkowo prowadzone będą działania służące zwiększeniu liczby podmiotów reintegracyjnych działających na terenie województwa łódzkiego,

Podmioty odpowiedzialne: WUP, OWES, RCPS w Łodzi.

4.1.3. DZIAŁANIE 1.3. BUDOWANIE SIECI LOKALNYCH I REGIONALNYCH PS I PES

Pomimo, że PS i PES w regionie nie jest dużo, to w praktyce niewiele o sobie wiedzą i słabo się znają. Przez to trudno im współpracować, wspierać się w trudniejszych momentach i uczyć się od siebie nawzajem. Zakłada się, że silniejsze powiązania pomiędzy przedsiębiorstwami społecznymi zwiększają ich odporność (resilience) na szoki zewnętrzne, takie jak np. pandemia COVID-19. Założenie to dotyczy również całego sektora ekonomii społecznej: im bardziej jest on „usieciowiony”, tym łatwiej radzić sobie z wszelkimi trudnościami.

Przy sieciowaniu przedsiębiorstw społecznych i podmiotów ekonomii społecznej nacisk zostanie położony na wspieranie oddolnych inicjatyw współpracy, facylitowanie tego typu współpracy, intensyfikację kontaktów między tymi podmiotami, z naciskiem na spełnianie potrzeb i oczekiwań samych PES i PS . Przykładowe działania:

- organizowanie spotkań, warsztatów, służących lepszemu poznaniu się, wymianie informacji i doświadczeń,
- finansowanie usług facylitacji sieci tworzonych oddolnie,
- pomoc w tworzeniu konsorcjów spółdzielczych, a także zawiązywaniu konsorcjów na potrzeby realizacji zleceń z sektora publicznego, w szczególności w obszarze usług społecznych.
- promowanie w konkursach współpracy PS i PES (np. jako jeden z warunków uzyskania wsparcia),
- prowadzenie działań informacyjnych, kierowanych do sektora ES w regionie (mailing, newsletter, media społecznościowe), służących prezentowaniu różnych przedsiębiorstw społecznych, wymianie doświadczeń.

Podmiot odpowiedzialny: RCPS w Łodzi we współpracy z OWES.

4.2. PRIORYTET 2. WZMACNIANIE POPYTU NA DOBRA I USŁUGI PRZEDSIĘBIORSTW SPOŁECZNYCH, W SZCZEGÓLNOŚCI USŁUGI SPOŁECZNE

Rozwój ekonomii społecznej wymaga wspierania nie tylko potencjału samych PS, ale również wzmocnienia popytu na dobra i usługi tych przedsiębiorstw. Osoby fizyczne, firmy i instytucje publiczne codziennie podejmują tysiące decyzji o zakupach. Przy wyborze dostawcy kierują się szeregiem kryteriów: ceną, jakością, estetyką, wygodą, opiniami innych itd. Z punktu widzenia ekonomii społecznej istotne jest, aby osoby fizyczne i instytucje, podejmujące tego typu decyzje, uwzględniały również korzyści społeczne, które mogą generować poprzez swoje zakupy. Wymaga to jednak tworzenia odpowiednich zachęt i wspieranie poszczególnych aktorów w uwzględnianiu aspektów społecznych przy decyzjach zakupowych. Wydaje się, że szczególnie atrakcyjnym obszarem rynku dla sektora ekonomii społecznej są usługi społeczne świadczone w środowisku lokalnym.

Priorytetowo traktowane będą działania kierowane do samorządu terytorialnego. Uzupełniane one będą działaniami kierowanymi do klientów indywidualnych oraz biznesu.

4.2.1. DZIAŁANIE 2.1. ZWIĘKSZENIE POPYTU NA DOBRA I USŁUG SEKTORA ES ZE STRONY SEKTORA PUBLICZNEGO

W województwie łódzkim jest wiele przykładów zaangażowania samorządu terytorialnego w działania na rzecz ekonomii społecznej. Równocześnie badania pokazują, że wśród samorządowców koncepcja ekonomii społecznej jest już stosunkowo dobrze znana. Nie przekłada się to jednak w wystarczającym stopniu na decyzje zakupowe samorządu terytorialnego. Nadal skala wykorzystania społecznie odpowiedzialnych zamówień publicznych jest niewielka.

Zadaniem na najbliższe lata jest upowszechnienie tego typu zachowań. Wymaga to działania w trzech zasadniczych kierunkach:

- **upowszechnienie klauzul społecznych, aspektów społecznych i innych rozwiązań ustawowych** – przepisy prawa przewidują szereg rozwiązań, dzięki którym możliwe jest preferowanie w zamówieniach publicznych dostawców, którzy realizując zamówienia, generują przy okazji korzyści społecznych,
- **upowszechnianie zleceń dla PS i PES:** zamówień z wolnej ręki (w sytuacjach, kiedy jest to dozwolone przez prawo) oraz stosowanie procedur określonych w Ustawie o pożytku publicznym i o wolontariacie.
- **Upowszechnienie modelu zamówień in-house** – czyli sytuacji, w której samorząd zleca bez przetargu realizację zadań publicznych podmiotowi ekonomii

społecznej, pozostającym pod jego kontrolą (np. spółdzielni osób prawnych). To rozwiązanie umożliwia relatywnie proste zlecenie zadań podmiotom zatrudniającym osoby zagrożone wykluczeniem społecznym. Z drugiej strony należy być też świadomym ograniczeń tego modelu, w tym przede wszystkim nadmierny wpływ samorządu na funkcjonowanie przedsiębiorstwa społecznego.

Aby możliwy był postęp w osiągnięciu tych trzech zadań, niezbędne jest prowadzenie:

- **Działań upowszechniających**
 - identyfikowanie i upowszechnianie dobrych praktyk,
 - poszukiwanie, wspieranie i popularyzacja praktyków – zaangażowanych samorządowców,
 - ukazywanie korzyści wynikających z uwzględniania aspektów społecznych przy zamówieniach.

- **Działań edukacyjnych:**
 - podnoszenia kompetencji osób decyzyjnych, osób odpowiedzialnych za procedury i pracowników merytorycznych:
 - szkolenia z istniejących przepisów,
 - warsztaty dotyczące praktycznego stosowania aspektów społecznych,
 - doradztwo w zakresie stosowania przepisów prawa w zakresie społecznie odpowiedzialnych zamówień publicznych.

- **Działań wspomagających:**
 - zachęcanie do stosowania klauzul społecznych przy projektach realizowanych z udziałem środków samorządu województwa łódzkiego i środków, którymi dysponuje samorząd województwa,
 - promowanie tego typu rozwiązań na poziomie lokalnym, w tym przede wszystkim formułowanie jasnego komunikatu przez zarząd województwa, zachęcającego do stosowania takich rozwiązań.

Podmiot odpowiedzialny: RCPS w Łodzi, OWES

4.2.2. DZIAŁANIE 2.2. ZWIĘKSZENIE POPYTU NA DOBRA I USŁUG SEKTORA ES ZE STRONY OBYWATELI

Klienci indywidualni mogą kreować ważną część popytu na dobra i usługi PS i PES. Istotne jest budowanie wśród nich przekonania, że ich decyzje zakupowe mogą mieć wpływ na osiągnięcie korzyści społecznych. Dlatego też niezbędne jest budowanie w świadomości społecznej pozytywnych skojarzeń z marką ekonomii społecznej i z konkretnymi przedsiębiorstwami społecznymi.

Dotychczasowe działania na rzecz poprawy wizerunku sektora ekonomii społecznej były prowadzone przez różnych aktorów: RCPS w Łodzi, OWES, same przedsiębiorstwa społeczne. Część tych działań była rozproszona i zbyt słabo skoordynowana. W efekcie podejmowane działania nie były wystarczająco skuteczne. Słabością jest również brak pomiaru rozpoznawalności ekonomii społecznej przez obywateli i ich skłonności do dokonywania zakupów w przedsiębiorstwach społecznych.

Proponowane działania obejmują:

- wypracowanie spójnego podejścia do promocji ekonomii społecznej w województwie łódzkim, uwzględniającej wspólne podejście RCPS w Łodzi, WUP, OWES i innych instytucji do promowania znaku zakupu prospołecznego, promocji produktów i usług oferowanych przez PES i PS, a także samych przedsiębiorstw społecznych,
- na podstawie wspólnego podejścia realizowane będą wszelkie działania, kierowane do klientów PES i PS (zarówno indywidualnych, jak i instytucjonalnych), takie jak: eventy, akcje promocyjne, targi, kampanie medialne, wykorzystanie mediów społecznościowych itd.,
- OWES będą oferować PES i PS usługi doradcze, polegające na pomocy w określeniu strategii promocji marki lub przedsiębiorstwa oraz sposobu jej realizacji,
- włączenie kwestii ekonomii społecznej do procesu edukacji dzieci i młodzieży – jest to jeden z priorytetów w zakresie upowszechniania idei ekonomii społecznej; działanie to obejmuje:
 - nawiązanie współpracy z ośrodkami doskonalenia nauczycieli w zakresie przygotowania nauczycieli WOS, przedsiębiorczości do prowadzenia zajęć z zakresu ekonomii społecznej, zgodnie z podstawą programową,
 - organizowanie konkursów na przedsięwzięcia z zakresu przedsiębiorczości społecznej i rozwoju lokalnego,
 - Prowadzenie działań informacyjnych i upowszechniających ideę ekonomii społecznej w szkołach i placówkach systemu oświaty.

Podmiot odpowiedzialny: RCPS w Łodzi, OWES

4.2.3. DZIAŁANIE 2.3. ZWIĘKSZENIE POPYTU NA DOBRA I USŁUG SEKTORA ES ZE STRONY BIZNESU

Dotychczasowe zaangażowanie biznesu w rozwijanie ekonomii społecznej było stosunkowo niewielkie. Należy jednak stale podejmować działania na rzecz włączenia przedstawicieli biznesu. Szczególnie pożądane jest włączanie przedsiębiorstw społecznych do łańcucha wartości przedsiębiorców jako dostawców dóbr i usług potrzebnych w procesach biznesowych.

Działania obejmą przede wszystkim budowanie powiązań pomiędzy światem biznesu przedsiębiorcami społecznymi. Mogą one objąć m.in.:

- promowanie postaw odpowiedzialnego społecznie biznesu (szczególnie małych i średnich firm, działających w mniejszych miejscowościach),
- tworzenie platform kontaktów, wymiany informacji, współpracy poprzez organizację różnorodnych wydarzeń, takich jak np.: śniadania biznesowe, warsztaty, konferencje.
- nawiązanie trwałej współpracy z organizacjami zrzeszającymi pracodawców.
- promowanie i wspieranie wszelkich form współpracy, np. franczyzy społecznej.

Podmiot odpowiedzialny: RCPS w Łodzi, OWES

4.3. PRIORYTET 3. WZMACNIANIE OTOCZENIA EKONOMII SPOŁECZNEJ

W literaturze przedmiotu często podkreśla się znaczenie działań miękkich na rzecz rozwoju ekonomii społecznej. Szczególnie istotne wydaje się budowanie sprzyjającego otoczenia ekonomii społecznej, co może oznaczać:

- wzmocnienie wiedzy i świadomości na temat ekonomii społecznej, jej roli i znaczenia w rozwoju społecznym i gospodarczym wśród aktorów reprezentujących różne sektory,
- promowanie otwierania się innych sektorów na ekonomię społeczną, przedsiębiorstwa społeczne; promowanie włączania przedsiębiorstw społecznych i podmiotów ekonomii społecznej do różnorodnych, ponadsektorowych inicjatyw.

4.3.1. DZIAŁANIE 3.1 WZMOCNIENIE WSPÓŁPRACY RÓŻNYCH AKTORÓW NA RZECZ EKONOMII SPOŁECZNEJ

Jednym z czynników rozwoju ekonomii społecznej jest przekroczenie podziałów sektorowych i budowanie szerokich, ponadsektorowych i międzyinstytucjonalnych partnerstw.

Podejmowane będą również działania służące włączeniu ekonomii społecznej do innych obszarów działań administracji publicznej, biznesu, sektora pozarządowego.

Wypracowane zostaną stałe mechanizmy współpracy kluczowych instytucji, takich jak UMWŁ, WUP, ŁARR, kluczowe uczelnie z terenu województwa łódzkiego, organizacje zrzeszające przedsiębiorców. Początkiem takich działań było powołanie przez RCPS w Łodzi zespołu interdyscyplinarnego. W kolejnych latach tego typu inicjatywy będą rozwijane. Szczególnie istotne jest tworzenie przestrzeni do dialogu różnych instytucji: lepszego poznawania się, wymieniania informacji, podejmowania wspólnych działań.

Dlatego też proponuje się następujące działania:

- kontynuacja działań zespołu interdyscyplinarnego, z udziałem Zespołu ds. Konsultacji Dokumentów Strategicznych. Jednak z większym naciskiem na wspólną realizację przedsięwzięć z pogranicza ekonomii społecznych i innych obszarów (np. przedsiębiorczości, ekologii, kultury, rozwoju obszarów wiejskich itd.). Zespoły te mogą być zaczątkiem partnerstwa regionalnego. RCPS w Łodzi podejmie starania prowadzące do zawiązania tego typu partnerstwa, którego zadaniem będzie stymulowanie ponadsektorowych, innowacyjnych przedsięwzięć, angażujących różnych aktorów, z zaangażowaniem ekonomii społecznej.
- Wsparcie dla rozwoju partnerstw lokalnych, angażujących do współdziałania aktorów lokalnych. Wsparcie będzie oferowane kierowane przede wszystkim do oddolnych inicjatyw, które podejmują działania na rzecz społeczności lokalnej i mogą mieć znaczenie z punktu widzenia ekonomii społecznej. Wsparcie dla tego typu przedsięwzięć może obejmować:
 - animację, czyli pomoc w identyfikowaniu potencjalnych partnerów,
 - usługi facylitacji partnerstwa lokalnego,
 - mikrogranty dla lokalnych inicjatyw, podejmowanych przez grupy nieformalne lub grupę sformalizowanych podmiotów.

Tego typu usługi i wsparcie finansowe będzie świadczone przede wszystkim przez OWES.

Podmiot odpowiedzialny: RCPS w Łodzi, OWES

5. KIERUNKI STRATEGICZNEJ INTERWENCJI

Wsparcie rozwoju ekonomii społecznej, opisane powyżej, będzie ukierunkowane strategicznie, zgodnie z założeniami Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego oraz Strategii Rozwoju Województwa Łódzkiego. Szczególnie istotne będzie ukierunkowanie terytorialne, na obszary, które doświadczają złożonych, wieloczynnikowych problemów. Ekonomia społeczna może być jednym z elementów wsparcia dla rozwoju tych obszarów, oferując miejsca pracy dla osób w szczególnie trudnej sytuacji, ale także przyczyniając się do budowania kapitału społecznego, aktywności społeczności lokalnej, współpracy lokalnych aktorów oraz poprawy dostępu do usług społecznych. Zgodnie z projektem SRWŁ 2030 na terenie województwa wyróżniono dwa typy obszarów strategicznej interwencji wskazane z poziomu kraju, zgodnie ze Strategią na Rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju i Krajową Strategią Rozwoju Regionalnego 2030:

- **Miasta średnie tracące funkcje społeczno-gospodarcze** – siedem miast: Sieradz, Tomaszów Mazowiecki, Kutno, Ozorków, Radomsko, Wieluń, Zduńska Wola.
- **Obszary zagrożone trwałą marginalizacją** – 14 gmin: Burzenin, Błaszki, Grabów, Goszczanów, Daszyna, Dąbrowice, Klonowa, Krośniewice, Łanięta, Nowe Ostrowy, Sadkowice, Wielgomłyny, Żychlin, Żytno.

Ukierunkowanie oznacza promowanie tworzenia i wspierania przedsiębiorstw społecznych działających na obszarach uznanych za OSI.

Zakłada się również premiowanie przedsięwzięć realizowanych w obszarze usług społecznych, w tym szczególnie usług z zakresu pomocy społecznej, wsparcia rodziny i opieki nad dzieckiem oraz zdrowia. Takie ukierunkowanie wsparcia wynika przede wszystkim z sytuacji demograficznej i społecznej województwa.

Ponadto przedsiębiorstwa społeczne będą zachęcane do podejmowania działalności w takich obszarach, jak: turystyka, ekologia, w tym szczególnie odnawialne źródła energii i gospodarka obiegu zamkniętego, silver economy, rolnictwo i rozwój obszarów wiejskich.

6. SYSTEM MONITOROWANIA I EWALUACJI

Jednym z kluczowych elementów realizacji RPRES jest przyjęcie skutecznego systemu monitorowania i ewaluacji, który będzie dostarczał rzetelnych i użytecznych informacji na temat stanu realizacji Programu, osiągania celów, pojawiających się trudności.

Podstawowym narzędziem monitorowania będzie roczne sprawozdanie z realizacji RPRES. Będzie ono przedstawiane na posiedzeniu KRESWŁ do końca pierwszego kwartału następnego roku. Sprawozdanie będzie zawierało przede wszystkim informacje, w podziale na Priorytety i Działania, dotyczące:

- stanu realizacji danego działania (co już udało się zrealizować, których zadań się nie udało zrealizować i dlaczego),
- trudności i problemów pojawiających się w toku realizacji danego Działania,
- planów na kolejny rok (jakie działania będą podejmowane),
- stopnia osiągnięcia celów, mierzonych wskaźnikami,
- zagrożeń dla osiągnięcia celów wyznaczonych w RPRES,
- propozycji ewentualnych zmian w RPRES.

Jednym z ważniejszych elementów systemu monitorowania będą również wskaźniki. Należy jednak podkreślić, że same wskaźniki, bez odpowiedniej informacji kontekstowej, nie dostarczają użytecznej informacji zarządczej. Dlatego za każdym razem wskaźniki będą wykorzystywane jako jeden z elementów informacji dla osób zarządzających Programem.

System wskaźników RPRES będzie skoordynowany z systemem wskaźników RPO dla województwa łódzkiego na nową perspektywę finansową – tak aby ograniczyć sytuację podwójnego monitorowania. Dodatkowo rozwijany będzie system pozyskiwania przez OWES podstawowych danych monitoringowych od PES i PS.

Wśród wskaźników monitorowania RPRES uwzględniono wskaźniki zawarte w KPRES. W KPRES wskaźniki są oszacowane za rok 2016 (jako wartość bazowa). Określono również wartość docelową w 2023 r. Wyzwaniem jest brak w KPRES dezagregacji wartości docelowych wskaźników dla regionów. Natomiast dzięki współpracy GUS oraz MRiPS uruchomiony został portal, dostarczający danych na temat ekonomii społecznej na poziomie regionalnym (<https://dane.ekonomiaspoleczna.gov.pl>).

W poniższej tabeli zamieszczono wskaźniki dla RPRES, uwzględniające wskaźniki KPRES. W przypadku wskaźników KPRES w tabeli podano wartości dla województwa łódzkiego (tam, gdzie udało się takie wartości ustalić na podstawie dostępnych źródeł danych). Oszacowano również wartości docelowe dla województwa łódzkiego. Przy szacowaniu

wartości docelowych przyjęto założenie, że dynamika zmiany wartości poszczególnych wskaźników powinna być analogiczna do dynamiki zmian założonej w KPRES.

Tabela 1. Lista wskaźników monitorowania

Rezultat / Działanie	Wskaźnik	Dokument, w którym określono dany wskaźnik	Źródło danych	Wartość bazowa	Wartość docelowa	
Zwiększenie potencjału PES i PS						
Rozwój usług i instrumentów finansowych dla PES i PS	Liczba aktywnych przedsiębiorstw społecznych	KPRES	RCPS w Łodzi	93	366	Na podstawie listy PS 06.2022. Wzrost proporcjonalny do założonego w KPRES

Rezultat / Działanie	Wskaźnik	Dokument, w którym określono dany wskaźnik	Źródło danych	Wartość bazowa	Wartość docelowa	
	Udział środków z działalności o charakterze rynkowym w przychodach organizacji pozarządowych	KPRES	GUS	34,4%	38%	Dane ogólnopolskie z KPRES
	Liczba miejsc pracy utworzonych w przedsiębiorstwach społecznych	RPO	WUP	186 (2018 r.)	610	Wartość docelowa określona na podstawie FEŁ 2021-2027 i KPRES

Rezultat / Działanie	Wskaźnik	Dokument, w którym określono dany wskaźnik	Źródło danych	Wartość bazowa	Wartość docelowa	
Wzmocnienie wymiaru reintegracyjnego ekonomii społecznej	Liczba aktywnych jednostek reintegracyjnych	KPRES	GUS	58	67	Wartość bazowa za 2020 r. Wzrost w województwie łódzkim proporcjonalny do założonego w KPRES
Wzmocnienie współpracy pomiędzy PES i PS	Liczba PS współpracujących regularnie z innymi PS lub PES		RCPS w Łodzi	bd	29	30% zarejestrowanych PS

Rezultat / Działanie	Wskaźnik	Dokument, w którym określono dany wskaźnik	Źródło danych	Wartość bazowa	Wartość docelowa
Wzrost popytu na dobra i usług dostarczane przez PES i PS					
Zwiększenie popytu na dobra i usług sektora ES ze strony sektora publicznego	Liczba JST wspartych w zakresie aspektów społecznych przy zakupie dóbr i usług (które skorzystały z doradztwa lub szkoleń w tym zakresie)		OWES		50% JST w regionie

Rezultat / Działanie	Wskaźnik	Dokument, w którym określono dany wskaźnik	Źródło danych	Wartość bazowa	Wartość docelowa	
	Liczba szkół, objętych działaniami zwiększającymi ich kompetencje w zakresie ekonomii społecznej		RCPS w Łodzi	0	68 szkół podstawowych i ponadpodstawowych w regionie	Według RSPO w czerwcu 2022 r. było 1359 szkół podstawowych i ponadpodstawowych dla młodzieży (szkoły podstawowe, szkoły branżowe I i II stopnia, technika, licea ogólnokształcące)

Rezultat / Działanie	Wskaźnik	Dokument, w którym określono dany wskaźnik	Źródło danych	Wartość bazowa	Wartość docelowa	
Zwiększenie popytu na dobra i usług sektora ES ze strony biznesu	Odsetek PES regularnie współpracujących z przedsiębiorcami		RCPS w Łodzi	70%	80%	Na podstawie badań RCPS w Łodzi
Wzmocnienie otoczenia sektora ekonomii społecznej						
	Funkcjonuje sieć współpracy gospodarczej działająca w regionie		RCPS w Łodzi	1	1	

Drugim ważnym elementem będzie ewaluacja RPRES. Zakłada się, że ewaluacja będzie prowadzona co najmniej dwa razy: dwa lata po przyjęciu programu oraz w roku po zakończeniu realizacji programu.

Pierwsza ewaluacja koncentrować się będzie przede wszystkim na wdrażaniu zaplanowanych działań i wstępnej ocenie szans na osiągnięcie założonych celów. Wyniki tej ewaluacji mogą być podstawą do wprowadzenia ewentualnych zmian w programie.

Druga ewaluacja koncentrować się będzie na ocenie wpływu programu na funkcjonowanie sektora ekonomii społecznej w regionie.

7. SYSTEM REALIZACJI RPRES

Jednym z kluczowych elementów programu jest zapewnienie, że będzie on sprawnie, terminowo i skutecznie realizowany. W tym celu podjęte zostaną następujące działania:

- Właścicielem programu jest Dyrektor RCPS w Łodzi, który jest odpowiedzialny za realizację programu, czyli upewnianie się, że podejmowane są działania, służące osiągnięciu celów zapisanych w programie.
- Raz do roku przygotowany zostanie plan wdrażania RPRES, który będzie określał priorytety na dany rok, wskazywał podmioty odpowiedzialne za podjęcie działań, a także ramy sposobu wdrożenia. Pierwszy plan zostanie przygotowany w ciągu 3 miesięcy od przyjęcia RPRES przez Zarząd Województwa Łódzkiego.
- Każdego roku pierwsze posiedzenie KRESWŁ (pierwszy kwartał) służyło będzie omówieniu postępów we wdrażaniu RPRES (raport roczny) oraz planów na kolejny rok (planu wdrażania). Spotkanie to będzie miało charakter strategiczny.
- Zespół odpowiedzialny za realizację programu co najmniej raz na kwartał będzie organizował spotkanie, w trakcie którego omawiane będą postępy we wdrażaniu programu. Spotkania te będą miały charakter zarówno operacyjny, jak i strategiczny.

Za realizację Programu odpowiadać będą następujące instytucje:

Regionalne Centrum Polityki Społecznej w Łodzi – zostało powołane w celu realizacji zadań Samorządu Województwa w obszarze polityki społecznej. Jednym z jego zadań jest koordynacja ekonomii społecznej. Działania te są realizowane w ramach projektu pozakonkursowego, finansowego ze środków EFS. RCPS w Łodzi odpowiada za przygotowanie i wdrożenie RPRES.

Ośrodki Wsparcia Ekonomii Społecznej – są odpowiedzialne za bezpośrednie działania na rzecz PES, PS i otoczenia ekonomii społecznej. Działają one według Standardów OWES, określonych przez MRPiPS. W województwie łódzkim od lat działają trzy ośrodki, posiadające doświadczenie, kadre i kompetencje niezbędne do realizacji ich zadań. Zadania OWES są również finansowane ze środków EFS.

Komitet Rozwoju Ekonomii Społecznej w Województwie Łódzkim – został powołany uchwałą Zarządu Samorządu Województwa. Jego zadaniem jest przede wszystkim wspieranie kluczowych aktorów w działaniach na rzecz ekonomii społecznej. W ramach KRESWŁ działa **Zespół ds. Konsultacji Dokumentów Strategicznych**, która była odpowiedzialna za przygotowanie Programu i będzie też zaangażowana w monitorowanie jego wdrażania.